

SVEUČILIŠTE U RIJECI

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za povijest umjetnosti

Sušaćki opus graditelja Davida Bunette
između dva rata

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Julija Lozzi-Barković

Studentica: Sara Moser

Rijeka, 2015.

SAŽETAK

David Bunetta (1891. – 1964.), u međuratnom razdoblju poznat je kao arhitekt koji je „izgradio pola Sušaka“. Njegov bogat arhitektonski opus, sklon tradicionalnom izrazu pod utjecajem berlinske škole arhitekture, ostvarilo ga je kao vodećeg lokalnog graditelja. Izgradio je velik broj stambenih zgrada, nazvanih višestambene zgrade Sušaka, velik broj vila uz obalni pojas današnjih Pećina, ali i nekoliko na drugim lokacijama u Sušaku, nadogradnju Hotela Park, projekt i nadogradnju Crkve Presvetog Srca Isusova na Sušaku, te idejnu skicu željezničkog kolodvora. Nije bio samo lokalni graditelj, jer u suradnji s Meštrovićem, hrvatskim kiparom, ostvaruje dvije građevinske realizacije, a to je zgrada Osnovne škole „Ivan Meštrović“ i Antimalarična stanica u Otavicama. Obje građevine realizirane su prema prijedlogu Meštrovića, ali u Bunettinoj izvedbi i nacrtima, o čemu svjedoče i dva dokumenta iz 1980., danas pohranjena u Galeriji Meštrović u Splitu, te zbog vrijednosti sadržaja dokumenata u potpunosti ih citiram na kraju ovog rada.

Prije detaljno izložene Bunettine biografije, arhitektonskog opusa u međuratnom Sušaku, realizacije zgrada u Otavicama, objašnjena su događanja u arhitekturi kroz prvu polovicu 20. stoljeća općenito, te situacija tog razdoblja u Hrvatskoj, od stilova, djelovanja i osnivanja biroa, gradnje i realizacija, te važnosti hrvatske arhitekture na svjetskoj sceni i kako se u taj kontekst uklapa David Bunetta.

KLJUČNE RIJEČI:

David Bunetta, međuratno razdoblje, Sušak, arhitektura, moderna, Ivan Meštrović, Otavice

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. ARHITEKTURA U PRVOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA	6
2. 1. ARHITEKTURA OD 1900. – 1918.	6
2. 2. ARHITEKTURA OD 1918. – 1939. – 1950.	7
3. ARHITEKTURA U HRVATSKOJ	8
3. 1. ARHITEKTURA OD 1900. – 1918.	8
3. 2. ARHITEKTURA OD 1918. - 1939. – 1950.	11
4. SUŠAK – MEĐURATNO RAZDOBLJE	12
4.1. POVIJESNI OKVIR	12
5. DAVID BUNETTA	15
5.1. BIOGRAFIJA	15
5.2. PROJEKTI	17
5.2.1. VIŠESTAMBENE ZGRADE	18
5.2.2. VILE	26
5.2.3. JAVNO DJELOVANJE	32
5.2.4. HOTEL PARK	33
5.2.5. SUŠAČKI KOLODVOR	34
5.2.6. CRKVA PRESVETOG SRCA ISUSOVA	34
5.2.7. TABLICE	36
5.3. SURADNJA S MEŠTROVIĆEM	40
5. 3. 1. Otavice	40
6. ZAKLJUČAK	47
7. SUMMARY	48
8. KEY WORDS	49
9. POPIS LITERATURE	50
10. SLIKOVNI MATERIJAL	53

1. UVOD

Međuratno razdoblje Sušaka, 1918. – 1939., važan je dio povijesti današnjeg grada Rijeke, te je njegovo funkcioniranje u statusu grada pridonijelo uvelike razvoju u povećanju broja stanovnika, sadržaja, institucija i graditeljstva. Današnji grad Rijeka, pod koju spada i teritorij Sušaka, nekada je dijelila rijeka Rječina u dva zasebna grada, nakratko i pripadnost različitim državama. U razdoblju međuraća na Sušaku se promijenila svijest ljudi, žele gospodarski napredak, organiziraju se graditeljska poduzeća, uprava, ali i sam strateški položaj doveo je velik broj poduzetnika i gospodarstvenika za koje su se gradile impozantne stambene višekatnice sa svim pratećim sadržajima poput lokala, ureda, knjigovodstava, parfumerija, laboratorija i kozmetičkih prostorija, zatim vile na brijegu Boulevarda i obalnom pojasu današnjih Pećina, hotel s kupalištem, crkva i željeznički kolodvor. U tom razdoblju na Sušaku djeluje poduzeće *Ferrobeton*, te je za njega zaposlen protagonist ovog rada, graditelj David Bunetta koji je bio poznat kao „onaj koji je tada izgradio pola Sušaka“. Djeluje i projektira uz Borena Emilija, njih dvojica, kao ovlašteni lokalni graditelji bili su stalno zaposleni, s obzirom na broj izvedbi i projekata.

Rad obuhvaća detaljan opus graditelja Davida Bunette (1891. – 1964.), čiji je najproduktivnije razdoblje djelovanja, nakon školovanja, upravo u godinama međuratnog razdoblja. Njegov golem opus obuhvaća velik broj višestambenih građevina, vila specifičnog rukopisa, idejnih skica i projekata za javno djelovanje, primjerice javne spomenike, te željeznički kolodvor. Postoji i nekoliko građevina na današnjem Sušaku, čija dokumentacija za sada nije pronađena, ali postoje pretpostavke da su građevine njegovi projekti. Te pretpostavke temelje se na usporedbi stanja na terenu, te rukopisu njegovih potvrđenih projekata. Taj dio ostavljen je u radu s pretpostavkom i na tragu mogućih novih otkrića, s potkrepljenim argumetima zašto se to njemu pripisuje.

Također ostvaruje suradnju s Meštrovićem u Otavicama, ali nije poznato kako je do toga došlo, te da li postoje dokumenti koji dokazuju da su objekti u Otavicama njegovi radovi. Sve te nejasnoće, ali i nedostatak postojanja jedinstvenog opusa o ovom hrvatskom arhitektu i graditelju bio je povod odabira i pisanja o ovoj temi.

Rad je koncipiran tako da uvodno objasni kontekst u arhitekturi na svjetskoj sceni, potom stanje i djelovanje u hrvatskoj, a onda glavninu zauzima sušačka situacija i djelovanje Davida Bunette, te na kraju suradnja s poznatim hrvatskim kiparom Ivanom Meštrovićem.

2. ARHITEKTURA U PRVOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA

2.1. ARHITEKTURA OD 1900. – 1918.

Počatak koji možemo uzeti kao prektetnicu velikih promjena u arhitekturi je 1889. godina kada se pojavio Eiffelov toranj, 300 metara visok metalni toranj arhitekta Gustavea Eiffela i zauvijek promijenio mogućnosti gradnje. „Arhitektura i urbanizam više od svake druge forme otkrivaju proturječan vid jedne stvarnosti pune oprečnosti, kao što je to devetnaesto stoljeće. To su područja aktivnosti koja su najviše morala prihvatiti inovacije, bilo u odnosu na nove potrebe ili u vezi s novim tehničkim sredstvima. Posljedica industrijske revolucije izazvale su krizu tradicionalne strukture gradova. Iz malih centara ili naprosto ni iz čega niču gradovi oko novih industrija ili industrijskih bazena, ili pak industrije uklapaju u kontekst starih gradova.“¹ Tada vlada pomankanje urbanističke svijesti, što će otežati probleme u novonastalim modernim gradovima. Gradovi se prenapućuju stanovništvom, preobražuju u poslovna središta, razvija se prometna infrastruktura koja je neophodna, općenito gradovi doživljavaju veliku fizičku i demografsku ekspanziju. To je naročito istaknuto u velikim svjetskim metropolama poput Londona, Pariza, i gradovima Sjedinjenih Američkih država.

Novi materijali u arhitekturi pojavljuju se već u 19. stoljeću, ali svoj veći zamah u korištenju doživljavaju u prvoj polovici 20. stoljeća. Devetnaesto stoljeće odbija usvojiti nove tehnika i materijale, poput stakla i željeza, pa se takve konstrukcije pojavljuju tek na nekim krovovima ili prolazima koji su presvođeni mrežom metala i obloženi staklom, ali tada nemaju masovnog odjeka u korištenju.

Secesija, stil na prijelazu stoljeća koristi nove materijali u izradi novih stanica za metroe ili nadsvođenim stanicama željezničkih kolodvora, ali u manjoj mjeri, i dalje je orjentirana na ukrasna pročelja, florealne motive na fasadama, a veći zamah u korištenju novih materijala vidljiv je u arhitekturi između dva rata.

¹ Pischel, Gina, Opća povijest umjetnosti 3, Mladost, Zagreb, 1966., 178.

2. 2. ARHITEKTURA OD 1918. – 1939. – 1950.

Najznačajniji udio razdoblja između dva rata sastoji se u afirmaciji novog arhitektonskog stila. Nazvan je racionalizam, funkcionalizam, a on označava pojavu u suvremenoj arhitekturi koja prije nego što bude prihvaćena, izazivat će žestoke otpore, polemike, ali istovremeno širiti se i rasti.

Te promjene treba promatrati s različitih aspekata, od kojih je svaki pojedini značajan. Tu je u prvom redu zahtjev da se stvori arhitektura koja će odgovarati našoj tehnološkoj civilizaciji, njenim potrebama i zadacima, načinu života i rada modernog čovjeka. „Forma mora slijediti funkciju“ proklamirao je svojom „Čikaškom školom“ Amerikanac Sullivan, nasuprot zahtjevu devetnaestog stoljeća da su nove potrebe svedene na strukture i stilove prošlosti. Ali funkcionalnost, duh novog stremljenja, ne želi biti jednostavna moda niti škrti praktičizam, već oblikovanje u jednom novom svijetu odnosa, u novom mjerilu ljudskih vrednota, novoj vrsti ljudske koegzistencije okrenute budućnosti. Druga je stvar povezivanje na kristalnu bitnost formi, na njihovu geometrijsku ekspresivnu snagu, na autentičnost struktura. Buntovan na svaki suvišan ukras, na svaku retoričku raskoš, na granice nacionalnih i lokalnih tradicija, arhitektonski izraz poprima univerzalan karakter, intrenacionalan značaj. I kao treće, tu je borba protiv odvajanja arhitekture od tehnike, što je paraliziralo devetnaesto stoljeće, i sada se žele iskoristiti sve mogućnosti, konstruktivne i ekspresivne, koje pružaju nove tehnike, novi materijali i novi principi. S novim mogućnostima metalne konstrukcije združene sa staklom, i upotrebom industrijskih obrađenih elemenata, arhitektura usvaja tehnološku revoluciju armiranog betona, koji je otkriven krajem prošlog stoljeća. Ne radi se samo o materijalu izuzetne otpornosti, elastičnosti i savitljivosti, čije se djelovanje može proračunati, već o sredstvu kojim se prevladavaju tradicionalne metode konstrukcije. Na tisućljetni sistem teža i protuteža, „temeljnih zidova“ na kojima se oslanjaju teške gornje mase, zidova, nosivih zidova gdje je svaki otvor bio ograničen, i gdje se dakle radilo o konstrukciji koja je polako rasla odozdo, kamen po kamen, nastaje sada, s velikim mogućnostima vertikalnog razvoja, brzi sistem slaganja platformi, koje drže samo strukturalni stupovi unaprijed proračunati.²

² Pischel, Gina, Opća povijest umjetnosti 3, Mladost, Zagreb, 1966., 218.

Ova tumačenja objašnjavaju razvoj arhitekture početkom stoljeća, problematiku s kojom se susretala i zbog čega je ona morala biti prihvaćena, svojom inovativnošću i brzinom gradnje udovoljavala je suvremenim potrebama. Protagonisti prve polovice 20. stoljeća su Frank Lloyd Wright (1867. – 1959.), Adolf Loos (1870. – 1933.), Walter Gropius (1883. – 1969.), Le Corbusier (1887.- 1965.), koji su u prihvaćanju novih konstrukcija stvarali arhitekturu čija je forma slijedila funkciju i time utrli put koji nije imao mogućnosti povratka na stare načine oblikovanja i razmišljanja.³

3.ARHITEKTURA U HRVATSKOJ

3. 1. ARHITEKTURA OD 1900. – 1918.

Vraćanje unatrag i sagledavanje gospodarske, političke situacije pomaže nam da razumijemo zašto dolazi do određenih promjena u društvu, te koje su posljedice tih promjena. Promjene utječu na način života i ljudskih potreba, a u jedan od segmenata, posljedica promjena i potreba, ulazi i gradnja. Prva industrijska revolucija temeljito je izmjenila ranije gospodarske, političke i društvene sustave početka 19. stoljeća, napretkom tehnologije dolazi do pojave industrijskih zona, samim time i seljenja stanovništva u gradove, a kao posljedica je i nagli razvoj gradova, što se odnosi na gradnju i urbanizaciju.

Hrvatski gradovi u 19. stoljeću temeljito mijenjaju svoj izgled u odnosu na prethodna razdoblja, a to dokazuje ispočetka sporiji, a kasnije sve intenzivniji razvoj graditeljstva, te prometne infrastrukture. Stare fortifikacije – bedemi kule i zidine, uklanjaju se od druge polovice 19. stoljeća, jer je njihova prvotna svrha zaštite i obrane gradova tada postala potpuno nefunkcionalna. Na taj je način omogućeno gradovima širenje, koje im je bilo potrebno zbog izgradnje industrijskih postrojenja, novogradnjama stambene i kulturne namjene, te prometnicama, ali i parkovima.⁴ „Prevladavajući je stil u arhitekturi prve polovine 19. st. klasicizam sa svojim pročišćenim i suhoparno racionalnim oblicima. No, klasicizam je samo jedan od komponenti kulturnog raspoloženje građanstva, pa i prosvjećene aristokracije prve polovine 19. st., posebice u srednjoj Europi. Obuhvatnija je oznaka tog raspoloženja

³ Arnason, H.H., Povijest moderne umjetnosti, Stanek, Varaždin, 2009., 220.-225.

⁴ Milan Pelc, Povijest umjetnosti u Hrvatskoj, Ljevak, Zagreb, rujana, 2012., 384.

bidermajer. Ta široko primjenjiva njemačka oznaka za građansku kulturu prve polovine 19. st. u povijesti umjetnosti podrazumijeva mješavinu hladnih formula klasicizma s pretencioznim historicizmom. U nju se uključuje određena mjera romantičarske idealizacije, egzotičnosti, pa i sladunjavosti. U arhitekturi i umjetničkom obrtu bidermajer inaugurira pragmatičnu funkcionalnost, racionalnost, pa i dekorativnu suzdržanost. U projektima otmjenije arhitekture, pak, osobito se cijeni klasicizam, koji nostalgичno i otmjeno podsjeća na antičke, posebice starogrčke, uzore.“⁵

Promjene u razvoju gradova, utječu na razvoj arhitekture i urbanizma, te pojavu arhitektonskih stilova. Devetnaesto je stoljeće bilo stilsko razdoblje klasicizma, u kasnijim fazama i historicizma, vraćanje forme u starija stilska razdoblja, to postepeno prelazi i na sam početak 20. stoljeća i mješa se s pojavom secesije, kao novog stilskog razdoblja koje se pojavljuje na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Također, graditeljska ekspanzija koja je započela u drugoj polovini 19. stoljeća nastavlja se još većom brzinom i u 20. st, u koje dominira arhitektura velikih sustava.⁶ Gradovi postaju moćna središta sa svojim upravnim, gospodarskim i kulturnim potencijalima, a mogućnosti koje se u njima pružaju sve više privlače seosko stanovništvo. Glavni razlog je uvijek bolja poslovna ponuda, koje u sve većoj mjeri buja u gradskim periferijama, gdje se razvijaju industrijska središta, ali i ostalim sadržajim koji se pomalo stvaraju i razvijaju. Industrijsko gospodarstvo raste i ubrzava gradnju tvornica, zbog toga jačaju se prometne, odnosno energetske infrastrukture. Osim industrije razvijaju se i trgovačke i uslužne djelatnosti, primjerice banke, pošte, burze, robne kuće, osiguravajuće kuće, te škole, zdravstvene ustanove, bolnice, dječji vrtići, kao i različiti rekreativni sadržaji poput dvorana, igrališta, stadiona, zatim kulturni sadržaji kao kina, kazališta i koncertne dvorane. Također potrebni postaju muzeji i galerije, vojni kompleksi, a u kasnijim fazama 20. stoljeća i turistički kompleksi poput hotela, vila, kuća na moru. Važna stavka je i komunikacija i povezanost što se odnosi na razvoj prometne mreže, cesta, prometnica, željeznica, zračnih luka i telekomunikacijskih postrojenja. Također i gradnja sakralnih svetišta, crkvenih objekata, ne zaostaje za svim ostalim sadržajima. Zbog golemog broja objekata za koje se u 20. stoljeću javila potreba, arhitektura i graditeljstvo postaju vodeće privredne grane, a pripisuje joj se svestranost s obzirom da se projektiraju institucije u

⁵ Isto, Pelc, 384.

⁶ Isto, 409.

svim sektorima, kako industrijskim, prometnim i gospodarskim, tako i u javnim, kulturnim i sportskim.⁷

I u Hrvatskoj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće stilovi u arhitekturi posve se neprimjetno uvode i ne možemo odrediti godinu prijeloma. Potiho se gradilo u historicizmu, koji traje do Prvog svjetskog rata, ali se istovremeno isprepliće s pojavom i gradnjom u secesiji, a također se nazire novi pravac modernističkog funkcionalizma. Secesija dolazi u Hrvatsku pod utjecajem monarhijskih središta, primjerice Beča. Hrvatski su arhitekti sticali ondje naobrazbu, te je njihov utjecaj vidljiv u arhitekturi svih većih gradova Hrvatske kao Osijeka, Splita, Zagreba i Rijeke. Secesijskih impozantnih građevina diljem Hrvatske ima mnogo, a ističu se svojim tipičnim obilježjima florealnih motiva, uglovnica, ogradama poput čipke izrađenih od metala, te cvjetnim reljefima po fasadama. Kako se stilovi isprepliću, historicizam i secesija, nisu sve zgrade isključivo u secesiji, već su vidljivi utjecaji historicizma u kombinaciji sa jednostavnijim secesijskim izvedbama. Od arhitekata koji u Hrvatskoj preuzimaju scenu do Prvog svjetskog rata su Viktor Kovačić (1874. – 1924.) koji unosi u arhitekturu pretežito obilježja historicizma, dok njegov suvremenik Vjekoslav Bastl (1872. – 1947.) je skloniji dekoraciji secesije.⁸

Kako je ranije spomenuto, nema određene granice kada određeni stil prestaje ili počinje, tako paralelno sa secesijom provlači se u hrvatsku arhitekturu funkcionalizam. Poznat je slogan ovog stilskog pravca „forma slijedi funkciju“ koji je ranijih godina zavladao na svjetskoj sceni, ali postepeno se primjenjuje i u Hrvatskoj. Funkcionalizam sve više dolazi na našu scenu između dva rata, kada ga arhitekti sve više prihvaćaju. Povećana potreba za gradnjom rezultat je napretka tehnologije, promjene u načinu života, a u arhitekturi su to bili novi materijali koji su omogućavali bržu gradnju, ekonomično projektiranje, veća zdanja. Koriste se industrijski materijali posebice beton, čelik i stakla, a kombinaciju betona i čelika čini armirani beton, koji je drastično promijenio odnos prema gradnji. Projektiraju se građevine sve više i veće, odnosno većih razmjera i proporcija, jednostavne vanjštine i za njihovu gradnju je potrebno sve manje vremena za realizaciju. Time je utaban put prema razdoblju moderne, novog stila u međuratnoj arhitekturi hrvatske.⁹

⁷ Isto, Pelc, 410.

⁸ Isto, 411.

⁹ Isto, 413.

3. 2. ARHITEKTURA OD 1918. - 1939. – 1950.

Nakon Prvog svjetskog rata arhitektura ima vidljive promjene u svom izričaju, rukopisu i karakteristikama. Vanjština arhitektonskog pročelja potpuno isključuje dekoraciju, građevine su geometrijskih oblika, monumentalne i sve veća pažnja se pridaje funkciji, a forma je slijedi. U tom duhu djeluje u Hrvatskoj Zagrebačka škola arhitekture i Drago Ibler (1894.- 1964.), kao vodeći arhitekt škole. U Hrvatskoj je tada učinjen korak prema geometrijskom funkcionalizmu, pod utjecajem vodećih europskih škola moderne arhitekture, a prenose ga arhitekti školavani u Dresdenu i Berlinu. Zagovarali su projekte koji će na racionalan, pragmatičan i funkcionalan način odgovoriti velikim javnim narudžbama, odnosno zadovoljiti socijalne i higijenske standarde u kolektivnoj stanogradnji. Ibler u nekim svojim stambenim zgradama kubusnog oblika, jednostavnog pročelja demonstrira glavne odlike stambene arhitekture funkcionalizma.¹⁰ Njegova stambena zgrada Wellisch iz 1930. u Martićevoj ulici 13 u Zagrebu vrlo je slična projektu kuće Brozičević u Istarkoj ulici (Današnja J.P.Kamova) u Sušaku projektanta Davida Bunette iz 1933., te je vidljiv utjecaj Iblera na suvremenika Bunettu, koji tada projektira kao lokalni graditelj u Sušaku.

Osim Iblera, istaknut je i Stjepan Planić (1900. – 1980.), također arhitekt Zagrebačke škole, i jedan od najpoznatijih nositelja arhitekture u Hrvatskoj u međuratnom razdoblju. On je vrlo traženi projektant stambenih kuća i vila, a projektira veliko zdanje zgrade Napretkove zadruge 1936. godine u Zagrebu, koja je jedna od najfacinantnijih ostvarenja hrvatske moderne arhitekture tridesetih godina. Njegova arhitektura nosi geometrična i organska obilježja.

Međuratna arhitektura u Hrvatskoj razdoblje je kada jača potreba za gradskim sadržajim, koji se brzo razvijaju i traže realizaciju, pa je u tom periodu izgrađen velik broj školskih i sveučilišnih kompleksa u duhu funkcionalizma. Također raste broj zgrada u upravnoj i poslovnoj arhitekturi, koji zahtjevaju mnoštvo ureda i atrija za primanje stranaka. Taj val izgradnje zahvatio je i područja Istre, Rijeke i Zadra koji su tada bili pod talijanskom vlašću. Na Sušaku, gledano kroz najvažnija ostvarenja u arhitekturi međutarne Hrvatske, ističe se projekt Kulturnog doma zagrebačkog arhitekta Josipa Pičmana. Socijalno stanovanje, važan je društveni fenomen tog razdoblja, jer zbog jačanja industrije imamo velik priliv stanovništva u gradove i potrebu za gradnjom i smještajem novonadošlih ljudi u pristojne

¹⁰ Isto, 414.

stanove. Tako se projektiraju i podižu nova naselja i četvrti namjenjene kolektivnom stambenom zbrinjavanju, namjenjene za radnike i činovnike prvenstveno.

Suprotno tome postojali su i imućniji društveni slojevi za koje se grade obiteljske vile na atraktivnim lokacijama. To su poduzetnici i gospodarstvenici, koji su bili pokretači industrije, gradski službenici, investitori i ulagači u razvoj gospodarstva i ulaganja u razvoj i napredak.

Nakom 1945. godine arhitektura ima svoj povratak u tridesete godine, s manjim izmjenama u stilu, kojima se prilagođava s obzirom na potrebe. Pojavljuje se Internacionalni stil koji je u svojoj strukturi geometričan, a u estetici sračunat na kontrastne odnose glatkih volumena i ploha rastvorenih velikim staklenim površinama. Gradski sadržaji iziskuju konstantno projektiranje potrebnih institucija, što za arhitekta predstavlja prvenstveno rješavanje funkcije, a u takvom će se duhu nastaviti do pred sam kraj 20. stoljeća, naravno uz sve veće i impozantnije građevine, pogotovo kada se radi o stadionima, sportskim centrima i turističkim zdanjima koji imaju, nakon Drugog svjetskog rata, u Hrvatskoj arhitekturi sve dominantniju ulogu.¹¹

4. SUŠAKA – MEĐURATNO RAZDOBLJE

4.1. POVIJESNI OKVIR SUŠAKA

Nekadašnji Sušak i Rijeka danas čine jedinstveni grad Rijeku. U međuratnom razdoblju, situacija je bilo puno teža, teritorij današnje Rijeke bio je podjeljen na Rijeku i Sušak, što nije značilo samo podjelu, već i pripadanje svakog teritorija drugoj državi, te kako Rijeka tako i Sušak, administrativno – političkim putem postaje gradom.

„Gradska općina Sušak obuhvaćala je naselja Sušak, Trsat, Podvežicu, Dragu, Kostrenu sv. Barbare i Kostrenu sv. Lucije, površine oko 25 km², a najstarije sušačke prometnice ceste su Lujzinska, Dorotejska i Karolinska, koje preko Gorskog kotara idu za Karlovac, te željezničke pruge iz pravca Zagreba i Ljubljane. Pomorski promet obavljao se u

¹¹ Isto, Pelc, 416. - 430.

luci Baroš na vrhu Mrtvog kanala, Delti i Brajdici, dok je na Grobničkom polju djelovala zračna luka.¹²

Sušak 1918. – 1923. i razdoblje talijanske okupacije

Hrvatski sabor prenio je svoje ovlasti dana 29. listopada 1918. na Narodno vijeće SHS, što se smatra početkom postojanja te državne tvorevine, koja nije dobila formalno međunarodno priznanje, a potrajala je do 1. prosinca 1918., dakle do ujedinjenja sa Kraljevinom Srbijom u Kraljevstvo SHS. Sušak je tada (1918.) postao dijelom Države SHS, nakon ujedinjenja, i Kraljevstva SHS. Rijeku i Sušak, nakon 1918., očekivala su sve teža vremena.

Talijanska kopnena vojska ušla je u Rijeku 16. studenog 1918., preko Grobnišćine na Sušak. Okupirali su područje Sušaka sve do mosta sv. Ane na Podvežici, Kostrenu sv. Barbare, Kostrenu sv. Lucije, Martinšćica, prostor do Škrljeva, a Grobinšćinu do Kastva. To je razdoblje talijanske okupacije koja će potrajati nekoliko godina.

Vlast grada Rijeke je 12. rujna 1919. preuzeo Gabrielle D'Annunzio, te je postojala mogućnost da arditi zauzmu i Sušak. Tadašnji ministar vanjskih poslova Trumbić, odbija prijedlog Italije iz 15. rujna, kako bi Rijeka došla pod njen suverenitet. Dana 24. listopada vlada SHS vrši pritisak proklamirajući aneksiju Sušaka. Godine 1920., 12. studenog, potpisan je Rapallski ugovor između kraljevine SHS i Italije, ali nije riješio sušački problem. Okupirane zone Talijani su ispraznili 9. svibnja 1921. a to su bila područja od Sv. Ane i Martinšćice (Škrljevo, Draga, Kostrena s Martinšćicom do Plumbuma i Grobinšćina do Orehovice). Godine 1922. priznat je suverenitet Kraljevine SHS nad Sušakom, a 3. ožujka 1923. sklopljen je i proveden sporazum o evakuaciji Sušaka. Razdoblje okupacije potrajalo je oko 5 godina, a okončan je Rimskim ugovorom 27. sijačnja 1924. godine. U veljači su ispražnjeni luka Baroš i Delta.¹³

¹² Mrežna stranica: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Su%C5%A1ak>, preuzela – lipanj, 2015.

¹³ Sušačka revija, broj 68., mrežna stranica: <http://www.klub-susacana.hr/revija/clanak.asp?Num=68&C=20>, preuzela – lipanj, 2015.

Proglašenje Sušaka gradom 1919. godine

Upravitelj općine postaje Mirko Kolacijo, a imenuje ga Narodno vijeće SHS za Sušak i Rijeku. Tada Zemaljska vlada u Zagrebu za povjerenika, komesara, postavlja dr. Rudolfa Jambrišaka, a poslije njega dr. Josipa Hoholača. Na čelu uprave je povjerenik, općinsko zastupništvo radi kao savjetodavni odbor. Kolacio na izvanrednoj sjednici Općinskog zastupništva, 4. prosinca 1919., priopćuje kako je općina Sušak proglašena gradom, što je odlučeno još 23. listopada iste godine dolaskom Petra I. i tada je Sušak imao oko 12 000 stanovnika. Te godine ističe mandat dr. Jambrišaka, banskim je dekretom imenovan vladinim povjerenikom za Grad Sušak, a na njegov prijedlog Kolacio postaje namjesnik gradskih prihoda.¹⁴

Tek 1948. godine stvoreni su temelji za spajanje Rijeke i Sušaka, kada su 1. veljače iste godine održani izbori za Gradske narodne odbore u Rijeci. Oba Gradska narodna odbora predlažu „Prezidijumu hrvatskog Sabora da se oba grada spoje u cjelinu, a 10. veljače 1947. godine Mirovnim ugovorom između FNRJ i Italije u Parizu, 175 km² međunarodno pravno pripalo je Jugoslaviji, odnosno Hrvatskoj. Dana 12. veljače 1948. godine, održana je prva sjednica NO Rijeka kada je i osnovan Kotar Rijeka.“¹⁵

¹⁴ Isto, Sušačka revija, broj 68.

¹⁵ Mrežna stranica: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Su%C5%A1ak>, preuzela – lipanj, 2015.

5.DAVID BUNETTA

5.1. BIOGRAFIJA

Arhitekt David Bunetta, čovjek koji je za tadašnju Rijeku i Sušak učinio puno, a o njemu je vrlo malo podataka poznato, što se ne može reći za njegova djela, arhitektonska ostvarenja i projekte. Rođen je u Ledenicama 1891. godine, a umro je u Rijeci 10. srpnja 1964., poznat je kao hrvatski arhitekt i graditelj. Graditeljsku školu u Zagrebu završava 1912. godine, te nakon toga slijedi usavršavanje u Berlinu i Stuttgartu. Tokom svog boravka i školovanja u oba grada, surađuje sa Paulom Bonatzom¹⁶, njemačkim arhitektom, s kojim realizira projekt za prijamnu zgradu glavnog željezničkog kolodvora u Stuttgartu.¹⁷ „Neposredno pred početak rata vraća se u Rijeku, sudjelujući s inženjerom Milanom Čolagovićem u izgradnji lučkih skladišta. Tridesetih godina seli u Sušak gdje radi kao projektant i samostalni izvođač, nastavljajući suradnju s Čolagovićem preko poduzeća *Ferrobeton*. Postepeno se rasterećuje praktičnog rada te se posvećuje sve više projektiranju, a usavršava se i u visokogradnji. Bio je poznat kao onaj koji je „svojim nacrtima izgradio pola Sušaka“, koji je pod utjecajem berlinske škole arhitekture bio sklon tradicionalnom izrazu.“¹⁸ Prema napisim u Hrvatskom biografskom leksikonu navedeno je, kako je bio sklon

¹⁶ Paul Bonatz, ugledni profesor na Visokoj tehničkoj školi u Stuttgartu (najprije asistent, pa nasljednik profesora Theodoru Fischeru na katedri za graditeljsko oblikovanje), sudjeluje na Međunarodnom natječaju za generalnu regulatornu osnovu grada Zagreba 1930.-31. Njegovo rješenje dobilo je otkupnu nagradu, a izdvaja se povlačenjem zelenila južno od pruge, nezavisno od postojeće „Zelene potkove“ na koju se nadovezuje većina radova. Paul Bonatz, rođen 1877. u Lothringenu, Tehničku visoku školu završio je u Munchenu 1900., a od značajnijih građevina ostvario je bolnicu u Stuttgartu (1905.-10.), Sveučilišnu knjižnicu u Tubingenu (1910.-12.), zgradu gradske uprave u Hannoveru (1911.-14.). Četrdesetih godina angažiran je u Ankari, a pedesetih godina realizira Schillerovo kazalište u Berlinu. (Julija Lozzi Barković, Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka, Adamić, Rijeka, 2015., stranica 34.)

¹⁷ Mrežna stranica: <http://fluminensia.eu/wp/bunetta-david/>, preuzeto - studenom 2014.

¹⁸ Julija Lozzi Barković, Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka, Adamić, Rijeka, 2015., 34.

eklektizmu s utjecajem berlinske škole arhitekture, te da posljednje godine radi pod utjecajem Viktora Kovačića i svoj „stil“ prenosi na druge graditelje u Sušaku.¹⁹

„Eklektizam, oponašanje raznih starijih stilova, često s proizvoljnim spajanjem raznih stilskih elemenata u jednom djelu. U tom smislu eklektizam je bio naročito izražen u arhitekturi XIX. stoljeća.“²⁰

Prema definiciji eklektizma i Bunettinim projektima, odnosno njegovom rukopisu, možemo sa sigurnošću tvrditi da je sklon tradicionalnom izrazu, ali i eklektičnom, a njegov utjecaj je primjetan na rukopisu drugih sušačkih graditelja, primjerice na Borena Emilija, suvremenika i kolegu u primjeru vile Veljak Pjerotića iz 1936.²¹ Tradicionalni rukopis Bunette u arhitektonskim projektima bio i razlog njegove prihvaćenosti u lokalnoj sredini.²² Njegova rukopisna eklektičnost se primjećuje u projektu Crkve Presvetog Srca Isusova koja ima obilježja romaničkih crkava.

Velik broj projekata u stambenoj arhitekturi Sušaka govore u prilog prihvaćanju njegovog arhitektonskog izraza, te važni projekti kao crkva Presvetoga Srca Isusova iz 1931., idejna skica sušačkog željezničkog kolodvora iz 1937. kao i nadogradnja hotela Park na Pećinama. Crkva Presvetog Srca Isusova časnih sestara sv. Križa dovršenu 1931. godine, a danas je sjedište sušačke Župe sv. Ćirila i Metoda. Na današnjim Pećinama, osim ranije spomenute nadogradnje hotel Park, projektirao je i niz vila uz morsku obalu Pećina, primjerice Kezele, Muller, Braun, Ružić, o kojima će se u daljnjem tekstu više govoriti. Suradnja s Ivanom Meštrovićem dovela ga je do realizacije dvaju važnih projekata škole i antimalarične stanice za mjesto Otavice, koje su uvrštene kao društveno korisne građevine za znatan napredak Otavica, rodnog mjesta Ivana Meštrovića. Oba kompleksa i kako je došlo do njihove suradnje opisana je pod poglavljem „Suradnja s Ivanom Meštrovićem“ ovog rada. O Bunetti je još poznato da je nakon 1945. zaposlen na riječkom području za poduzeće „Rijeka-projekt“, s kojima izvodi brojne projekte industrijskih građevina kao ljevaonica u Brodogradilištu 3. maj, ljevaonice u Puli i Kraljevici, veliko skladište Riječkog

¹⁹ Mrežna stranica: <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=57287>, preuzeto – studeni 2014.

²⁰ Prelog, M., Damjanov, J., Ivančević, R., Školski leksikon likovne umjetnosti, Zagreb, 1963., stranica 48.

²¹ Julija Lozzi Barković, Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka, Adamić, Rijeka, 2015., stranica 202.

²² Isto, 34.

brodogradilišta, upravnu zgradu Tvornice torpeda (danas u Strossmayerovoj ulici br. 11), te višestambene zgrade na Mlaci i u Starom gradu.²³

O životu Davida Bunette malo je poznato, osim školovanja iz njegovog privatnog života gotovo ništa nije poznato, pa se o njemu zna isključivo preko velikog broja projekata i realizacija koje je ostvario za Rijeku i Sušak. O njegovoj biografiji pisano je na portalu *fluminensia*, koja kao izvor koristi podatke profesorice Julije Lozzi – Barković iz članka „Crkva Presvetog Srca Isusova na Sušaku“ iz 2005. godine, te Zdenko Kolacio u članku „Arhitekt David Bunetta“ u časopisu „Čovjek i prostor“ broj 6 iz 1959. godine, te je literatura Kolacia služila i za izvor podataka o arhitektu Bunetti za Hrvatski biografski leksikon, izdanje (1983. – 2009.).

5.2. PROJEKTI

Početak tridesetih godina 20. stoljeća u Sušaku sve je učestalije ime arhitekta Davida Bunette, ovlaštenog graditelja, koji na Sušaku djeluje preko građevinskog poduzeća *Ferrobeton*, tada veliko građevinsko poduzeće na tom području.²⁴ Obrtna iskaznica majstora graditelja, Davida Bunette, izdana je u veljači 1926. što mu je omogućilo projektiranje i izvedbu.²⁵

²³ Julija Lozzi Barković, *Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka*, Adamić, Rijeka, 2015., 34.

²⁴ Isto, 34.

²⁵ Isto, 180.

5.2.1. VIŠESTAMBENE ZGRADE

Kuća Alga

„Prvi opsežniji projekt unutar opusa Davida Bunette odnosi se na kuću *Alga*, kuća Kezele – Budak, poznatija kao Ljekarničko – kozmetički laboratorij *Alga*, koja je, poput susjedne trokatnice Emili, interpolirana između gradske ceste Piramida – Plumbum (Istarske ulice) i Šetališta prijestolonasljednika Petra, koje je bilo zemaljska prometnica. Njihova je visinska razlika na tome mjestu iznosila sedam metara pa se temeljni zidovi kuće izvode ujedno kao potpornji buduće Istarske ulice.“²⁶

Prvi projekt kuće Kezele – Budak, odnosno *Alga*, bila je izdana građevinska dozvola u ožujku 1931., i taj je projekt bio vrlo jednostavane izvedbe, međutim zbog novog smjera ulice, dvije godine kasnije 1933., morao se izdati novi projekt. Prvotni je projekt izradio David Bunetta kao skromnu četverokatnicu, a drugi realizirani projekt izradio je Boren Emili kao stambeno-poslovna peterokatnica. Ovaj je Bunettin projekt pohranjen u Državnom arhivu Rijeka, ali pod nazivom kao neizvedena inačica kuće Kezele Budak (*Alga*), a projekt stambeno poslovne zgrade *Alga*, prema Bunetti (dakle, neizvedena inačica) uključuje nacrt pročelja, te tlocrt mezanina s laboratorijem.²⁷

„Prizemlje uz šetalište se uvlači, kao i u slučaju kuće Emili, jer je prema izvornoj zamisli nepropisno zauzimalo javni prostor. Do svibnja 1936. u cijelosti su dovršeni prizemlje i mezanin, prvi kat je izveden u sirovom zidu, a sva pročelja u gruboj žbuci. Laboratorij koji je tada već bio u funkciji, rasprostire se na mezaninu okolo središnjeg svjetlarnika, a uključuje upravu, urede, knjigovodstvo, pripremu, priređivanje, parfumeriju, gotove preparate i nusprostorije. U prizemlju, u kojem se prema projektu planiraju skladišta, tri su lokala iste godine iznajmljena, no uporabna dozvola dobivena je tek sredinom sljedeće godine. Južno pročelje kuće *Alga* djeluje masivno i kompaktno zbog širokog središnjeg istaka, gdje se od prvog do četvrtog kata bočno raskriljuju balkoni.“²⁸

„Prema neizvedenoj inačici balkoni su trebali imati ograde od usporednih željeznih šipki, no Bunetta se na kraju opredjeljuje za betonske ograde zaobljenih uglova koje se oblikovno bolje

²⁶ Julija Lozzi Barković, Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka, Adamić, Rijeka, 2015., stranica 123.

²⁷ Isto, 123., 125.

²⁸ HR-DARI-58, kut. 18/ 41, 1936/37. (Isto)

usklađuju sa balkonima susjedne trokatnice Emili. Neizvedena varijanta uličnog pročelja kuće *Alga* podsjeća na vanjštinu stambeno-poslovne zgrade koja je prema projektu Vladimira Šterka podignuta u Draškovićevoj 30 u Zagrebu 1928.²⁹

Kuća *Alga* najveći pomak prema moderni viđen u izrazu projektirane „kompozicije zapadnog pročelja s okruglim prozorskim otvorima i ostakljenom stubišnom vertikalom. I krovna terasa kuće *Alga* novost je u međuratnoj stambeno-poslovnoj izgradnji Sušaka, no posebno treba naglasiti stubišnu vertikalnu na jugozapadnom uglu koja probija krovni vijenac i doprinosi asimetričnosti u oblikovanju cjeloukupnog volumena zgrade, dajući joj ujedno visinski naglasak (danas Šetalište XIII.divizije 11.)³⁰

Na Prijestolonasljednikovom šetalištu od višestambenih zgrada Bunettina je još trokatnica za Vilima Gabera. „Ulično pročelje trokatnice Vilima Gabera na Prijestolonasljednikovom šetalištu, koju također projektira David Bunetta, oblikovano je s dva reda erkera.³¹

Definiranje sjeverne strane Strossmayerove ulice

Wortmannovu peterokatnicu i kuća Šoić

Strossmayerova ulica, i danas nosi taj naziv, a njezino definiranje, izgled sjeverne strane, obilježili su tadašnji sušački arhitekti i graditelji David Bunetta i Boren Emili. To je ulica koja vodi sa Sušaka u Rijeku, a niz uz cestu čine dominantne višekatnice. Bunetta projektira Wortmannovu peterokatnicu, kuću Šoić i dvojno-stambenu trgovačku peterokatnicu „Maria Benac“.

Prvi je projekt bila peterokatnica za poduzetnika Žigu Wortmanna, koji počinje sa realizacijom kuće 1932. godine, a „prema projektu Davida Bunette kuću izvodi *Gradbena družba ing. Dukić in drug* iz Ljubljane; *Gradnja četverokatnice u Strossmayerovoj ulici*, Novi list, Sušak, 10. 6. 1932., 3.³², a peterokatnica je danas na broju 21 istoimene ulice. Bunetta je na kući jasno naznačio razdvajanje poslovnog prostora u prizemlju od gornje stambene zone,

²⁹ Julija Lozzi Barković, Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka, Adamić, Rijeka, 2015., 126.

³⁰ Isto, 126.

³¹ HR-DARI-58,kut. 14/11, 1933., (Isto 130.)

³² Julija Lozzi Barković, Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka, Adamić, Rijeka, 2015., stranica, 127./128.

izduženim balkonom na mezaninu pročelja. Gledano s pročelja vidimo kako je raspored balkona simetričan na stambenim etažama, ograde vrlo jednostavne izvedbe od paralelnih metalnih šipki, a njihove izdužene konzole, poput balkonade mezanina, zaobljene na uglovima, odudarajući od kubičnih formi pročelnih elemenata (erkera i balkona) ostalih zgrada u nizu.³³

Drugi njegov projekt u Strossmayerovoj ulici, kuća Šoić, projektiran je 1940., ali ostala je nerealizirana. Tu je pedesetih godina izgrađena stambeno-poslovna zgrada koju projektiraju Ada Felice Rošić i Nada Šilović, a prema fotografijama vidljivo je staro zdanje do kuće Wortmann, gdje je trebala biti podignuta stambeno - poslovna peterokatnica za Julijanu i Marijana Šoića, točnije prema Gimnazijskim stubama. Bunettin projekt je imao uvučenu mansardnu etažu i u simetriji bočno nanizane balkone.³⁴

Dvojna stambeno – trgovačka peterokatnica „Maria Benac“

Dvojna stambeno - trgovačka peterokatnica danas se nalazi u istoimenoj ulici, Strossmayerovoj ulici, na kućnim brojevima 13 i 15. Zajedno sa kućom Wortmann i Šoić definira sjeverni blok Strossmayerove ulice. Kuća Maria Benac projekt je Davida Bunette iz 1933. Ulično pročelje s dvostrukim vertikalama erkera, čije su baze u razini drugoga kata povezane balkonima, izvedeno je u suzdržanijem obliku nego u neostvorenoj inačici u kojoj je bila predložena mansarda s ukrasnom atikom i okruglim otvorom u sredini, odvojena od ostalih etaža uskom nadstrešnicom pokrivenom kanalicama. Za razliku od izrazito kubičnih oblika erkera, na stražnjoj fasadi uz prugu ograde radnih balkona i lođa se zaobljuju, kao i stubište uvučeno između dvorišnih krila.³⁵

„Izgradnju ekskluzivnih kuća s trosobnim stanovima, te lokalima u prizemlju koji su bili namijenjeni za javnu i trgovačku djelatnost, mogli su financirati samo uspješni susački poduzetnici i gospodarstvenici za koje Boren Emili i David Bunetta projektiraju, izvode skladišta, poslovnice, slastičarnice, trgovine, privatna kina i ljekarne.“³⁶

³³ Isto, 126. - 128.

³⁴ Isto, 130. - 133.

³⁵ HR-DARI-58, kut. 58/20.20.2. Privatne stambene zgrade: Mario Benco, Isto (130./132.)

³⁶ Julija Lozzi Barković, Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka, Adamić, Rijeka, 2015., stranica, 132./133.

Formiranje Istarske ulice, danas ulice Janka Polića Kamova

Početak dvadesetih godina na Sušaku formira se novi stambeni blok zgrada, koji je formirao tadašnju Istarsku ulicu, današnju Ulicu Janka Polića Kamova. Taj se kvart formira usporedno sa ostalim definiranjima kvartova na Sušaku kao, ranije spomenuta, Strossmayerova ulica, te elitni kvartovi Boulevard i pećine. Istarska ulica „svojim početnim dijelom preklapa se s državnom cestom Sušak – Senj (danas Kumičićeva ulica), a kod željezničkog podvožnjaka skretala je udesno kao novoizgrađeni potez, usporedan sa Šetalištem prijestolonasljednika Petra (danas Šetalište XIII. divizije), ali na višoj koti. Nešto istočnije od željezničkog podvožnjaka transverzalno se spajala s Prijestolonasljednikovim šetalištem, te kod Plumbuma s Pećinama. S Boulevardom je bila povezana stubištem koje je presijecalo Gundulićevu, Derenčinovu i Gajevu ulicu.“³⁷

„Samostojeće najamnice privatnih naručitelja podižu se u svim dijelovima grada, a ostvareno je nekoliko začetaka njihovih nizova na početku Prijestolonasljednikovog šetališta te u Istarskoj ulici, s njezine sjeverne strane, gdje je višestambena izgradnja bila dozvoljena. Na južnoj padini ispod ulice, odakle je pogled na more bio nesmetan, gradile su se vile. Urbanizacija Sušaka se u skladu s predratnim Građevinskim redom za ladanje u Hrvatskoj i Slavoniji temeljila se na načelu samostojećih objekata u zelenilu, što mu je dalo karakter vrtnoga grada, ako se izuzme blokovskom izgradnjom formirani centar.“³⁸

Istarska ulica formirana je od niza trokatnica Brozičević, koje ima tri, te od kuća Cuculić i Hohnjec – Čekada. Redom se u nastavku teksta opisuju sve tri trokatnice Brozičević, potom kuća Cuculić i zadnja Hohnjec – Čekada. Trokatnice Brozičević, spojene jedna uz drugu, vanjštinom se razlikuju, ali djeluju usklađeno i ogodne su za stanovanje zbog drvoreda koji ih danas štiti od prometa i buke. S viših katova i danas se pruža pogleda na more, iako su stabla visoka. Zbog svog jednostavnog kockastog oblika, raspored prostorija vrlo je dobro raspoređen i ugodan za življenje. „Stanovi u sve tri kuće raspoređeni su u sadržajne cjeline, no one nisu strogo razdvojene. Naprotiv, prostorije ujednačene kvadrature nižu se obodno oko prostranog, u zapadnim stanovima poligonalnog hola. Sjeveru se uobičajeno okreću kuhinja s radnim balkonom, služinačka sobica i još jedna prostorija, ako je stan trosoban. Izba i sanitarije i nešto prostranija kupaonica smještene su, ovisno o položaju stana, na njegovoj istočnoj ili zapadnoj strani. Dvema južnim sobama dodatnu udobnost

³⁷ HR-DARI-58,kut. 60/ 22.5.Regulaciona osnova grada 1935-36./ (Isto, 173.)

³⁸ Lozzi, 173.

omogućuju sjenovite lođe ili otvoreni balkoni, a njih u jugoistočnim stanovima imaju i kuhinje te kupaonice. Zajedničko stubište nije izbočeno u stražnje dvorište, već je uvučeno unutar gabarita obiju kuća. Najamnice Brozičević nalaze se u požarnoj zoni jer su bile izgrađene na sjevernoj uličnoj strani, prema pruži, što je bio nedostatak sušačkih stambenih četvrti uz Istarsku i Strossmayerovu ulicu.³⁹

Kuća Brozičević – prva trokatnica

Danas se nalazi na adresi Janka Polića Kamova 15, a jedna je od tri trokatnice u nizu, od kojih su dvije bile u vlasništvu Erminija Brozičevića. Trokatnice se uzdižu uzduž sjevernog dijela ulice, uzduž željezničke pruge, točnije željezničke stanice Podvežica. U smjeru od istoka prema zapadu „središnje osi uličnog pročelja kuće koju David Bunetta projektira u lipnju 1932., istaknute su kao rizalit s bočno rastvorenim balkonima punih i na uglovima zaobljenih ograda. Prozori su trokrilni, kasetiranih okvira, a uklopljeni su i okrugli otvori za prozračivanje izbi te kao ukrasni motivi na središnjem istaku.“⁴⁰ „Sačuvan je i neizvedeni projekt kuće Brozičevih, autora Vlatka Vidmara, čije se rješenje interijera zadržava, dok se pročelja moderniziraju. U prizemlju se predviđaju lokali kao u gotovo svim višestambenim kućama iz međuratnog razdoblja u Sušaku.“⁴¹

Druga trokatnica Brozičević

Nalazi se odmah uz prethodnu kuću Brozičević, na adresi Janka Polića Kamova 13. Gradnja ove kuće odvija se krajem 1933. i početkom 1934. godine, vanjštinom se razlikuje od prethodne. Prozorske horizontale (više prozora u nizu), nanizane su bez rizalita, a prostor između lođa i prozora ispunjen je opekama. Sve su višekratnice u nizu imale drvarnice i praonice za sve stanove, što se podrazumjevalo u projektu i za ovu višekratnicu.⁴²

Treća trokatnica u nizu Galović – Brozičević

Danas se nalazi u Ulica J.P. Kamova 11, a njezina specifičnost je u vrhunskoj izvedbi i odabiru materijala, pa je i danas graditeljski u izvrsnom stanju. To se odnosi na vanjštinu, dakle fasadu, drvenariju i željezne ograde, te asimetrično raspoređene balkone, sve što je

³⁹ Julija Lozzi Barković, Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka, Adamić, Rijeka, 2015., stranica, 174./175.

⁴⁰ Isto, 173./174.

⁴¹ HR-DAR-58, kut. 14/46, 1933.

⁴² Isto, 174.

podložno bržem uništenju, radi izloženosti vremenskim uvjetima. Nacrtna dokumentacija nije sačuvana, ali treća je trokatnica u nizu, rukopisno odgovara karakteristikama Davida Bunette, stoga je pretpostavka da je i ova kuća njegov projekt.⁴³

Dvije kuće Cuculić i kuća Hohnjec-Čekada

Istarska ulica, današnja Ulica Janka Polića Kamova, prema dosadašnjim spoznajama, obuhvaća šest Bunettinih kuća. Tri u nizu trokatnice Brozičević, te dvije kuće Cuculić i Hohnjec – Čekada, koje se grade u kasnim tridesetim godinama, početkom četrdesetih. Dvije kuće Cuculić danas se nalaze u Ulici J.P.Kamova 45 i 47, a u produžetku (prema zapadu) kuća Josipa Hohnjeca i Danice Čekada, danas J.P.Kamova 43. „Pročeljima ovog modernog zdanja ravnoga krova dosljedno se izmjenjuju jednostavni balkoni i trokriлни prozorski otvori, uostalom kao i u primjeru kuće Cuculić, osim što su balkonske konzole i nadstrešnica nad portalom blago profilirane. Straga, u dvorišnom dijelu, ukopan je uzdužni objekt zajedničke praonice za stanare sa odvojenim boksovima. Praktično je riješena komunikacija vanjskim stepeništem uz bočne strane obiju građevina.“⁴⁴

Kuća Franje Pavešića

Ulica Franje Račkog i danas nosi isti naziv, a na kućnom broju 60 izgrađena je Bunettina kuća Franje Pavešića, jedina njegova na tom predjelu Sušaka. Također spada u njegove višestambene kuće, a 1931. nadograđena su njezina dva kata. Specifičnost kuće je u primjeni ravnog krovništva, koji je u funkciji terase, a i položaj gradnje zbog lokacije terena smještena je u stijenu.⁴⁵

Za razliku od Rijeke, koja obiluje brojnim arhitektima, na planu izgradnje stambenih objekata u Sušaku svode se na izvedbe i djelatnost dvojice lokalnih graditelja Davida Bunette i Borena Emilija, i tek uz pojedinačna ostvarenja ostalih autora. „Na planu višestambene izgradnje u Sušaku, gotovo sva značajnija događanja svode se na djelatnost Davida Bunette i Borena Emilija, dvojice lokalnih poduzetnika, uz pojedinačna ostvarenja ostalih autora. Ova

⁴³ Julija Lozzi Barković, Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka, Adamić, Rijeka, 2015., stranica, 174.

⁴⁴ HR-DARI-58,kut 18/45, 1937.:kuća Cuculić; kut 23,14/1941.:kuća Hohnjec-Čekada

⁴⁵ Isto, 175.

prevladavajuća graditeljsko-obrtnička inicijativa izvrsno se prilagodila zahtjevima lokalne sredine i njezinom građanskom ukusu, a prilike na relaciji projektant – naručitelj mijenjaju se tek krajem tridesetih godina stupanjem na scenu mlađe generacije akademski školovanih domaćih arhitekata: Kazimira Ostrogovića, Davora i Milana Schwalbe i drugih.

Boren Emili i David Bunetta obrazovani su na osnovama zanatskog umijeća struke, što je posebno razvidno u kvaliteti kuća koje izvode. Nakon srednjoškolskog obrazovanja obojica se usavršavaju u visokogradnji, posvećujući se postupno sve više projektiranju, Boren Emili uz pomoć oca, inženjera Hinka Emilija, a David Bunetta zahvaljujući suradnji s inženjerom Milanom Čologovićem i sušačkim poduzećem *Ferrobeton*. U ostvarenju nekih od primarnih zahtjeva moderne arhitekture služe se, kao i riječki projektanti, spajanjem, a ne suprostavljanjem tradicionalnih i inovativnih postupaka, premda u odnosu na njihov sveukupan stvaralački opus, elementi modernog pristupa kod Borena Emilija ipak prevladavaju. Sredinom tridesetih godina Boren Emili i David Bunetta obilježili su definiranje blokovske izgradnje u Strossmayerovoj ulici, gdje su u stambeno - poslovnim kućama također ostvareni svi zahtjevi suvremenog stanovanja.⁴⁶

„David Bunetta, iako više sklon tradiciji, u pojedinim ostvarenjima višestambenih kuća u cijelosti je ili djelomično također pokazao osjetljivost za stilske izazove moderne. Najveći pomak k takvim izazovima učinio je u primjeru kuće *Alga*, u jednoj od najamnica Brozičević u Istarskoj ulici, te u vili Braun na Pećinama. Uvođenje krovne terase kod njega ne isključuje još uvijek rizalito promicanje uličnog pročelja (kuća *Alga*), no krovna terasa važna je novost u sušačkoj stambenoj izgradnji, kao što je vidljivo na primjeru kuće u stijeni u Ulici Franje Račkog 60. U Bunettinim projektima primjetna je i asimetričnost te geometrizam u kompoziciji pročelja kao posljedice kombiniranja okruglih prozora, transparentnih stubišnih okomica i neprekinutih prozorskih horizontala bez rizalita. Duboke lođe s međupoljima u opeci u primjeru trokatnice Brozičević također u cjelosti pripadaju modernom izrazu. David Bunetta, koji je u svoje vrijeme u Sušaku bio najpoznatiji i najomiljeniji po oblikovanju vila u *Rundbogenstil*u na atraktivnim položajima uz obalu mora, ostaje zapamćen i po prihvaćanju novih stilskih trendova u arhitekturi. Okrugli otvori, krovne terase, pročeljne krivulje, asimetrične balkonske i prozorske horizontale u skladu su i s arhitektonskim nazorima koji se temelje na futurističkom nasljeđu, inspirirajući se izgledom prijevoznih sredstava, posebno

⁴⁶ Julija Lozzi Barković, *Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka*, Adamić, Rijeka, 2015., 179., 180.

plovila, što je aktualno i karakteristično za tridesete godine i u susjednoj Rijeci te u međunarodnim razmjerima.⁴⁷

„U višestambenim kućama u Sušaku tlocrtna organizacija stanova je svrsishodna, ali s prisutnošću provjerenih shema kada je riječ o grupiranju prostorija u sadržajne cjeline. Ono što se izdvaja kod pojedinih rješenja jest ujednačenost kvadrature prostorija bez obzira na njihovu funkciju. Tako u stanovima kuće Benco i Grgurić hol, prvi zračni i osvijetljeni hol u najamnoj zgradi uvodi Hugo Ehrlich u kući Standard Oila u Zagrebu 1922., zamijenivši njime mračni i uski hodnik, dostiže kvadraturu kuhinje, a novost je upravo uvođenje prostranog parketiranog hola koji je u organskoj cjelini s boravišnim sastavnicama stanova. Nerijetko i sam hol postaje boravišnim prostorom. Balkon/lođa također je nezaobilazan arhitektonski element koji se provlači kroz sve projekte sušačkih višestambenih kuća. Balkon ili lođu mogu imati salon ili soba, hol ili kuhinja, a osim što pruža udobnost, podiže vrijednosnu razinu prostorija neovisno o njihovoj orijentaciji i funkciji.“⁴⁸

Višestambenu izgradnju, tj. izgradnju stambenih zgrada u Sušaku, a i u Rijeci možemo je nazvati arhitekturom svakodnevnice, koja je udovoljavala svim lokalnim potrebama i prilikama, a rezultat je lokalnih graditelja na Sušaku i stranih – talijanskih arhitekata u Rijeci. U projektiranju stambenih zgrada u međuratnom razdoblju Sušaka, prilazi se s mogućnošću kompromisa, uvijek je važna funkcija i prilagodba lokalnim potrebama.

⁴⁷ Julija Lozzi Barković, Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka, Adamić, Rijeka, 2015., 180.,181.

⁴⁸ Isto, 180.,181.

5.2.2. VILE

Izgradnja vila i obiteljskih kuća na Sušaku logičan je slijed nakon proglašenja Sušaka 1912. turističkim središtem. Zbog toga se grade i hoteli i pansioni, ali vile ostaju izolirane sa dovoljno prostora za krajolik. Isto tako, Sušački dio – Pećine, pojas je uz morsku obalu i najpovoljnije mjesto za izgradnju luksuznih vila sa perivojima i vrtovima, iako se grade i na atraktivnim terenima današnjeg Boulevarda, tj. trsatkog brijega.⁴⁹

Vila Muller

Godine 1930. naručena je kuća od strane poduzetnika Dagoberta Mullera. Želja je da to bude projekt jednostavne jednokatne vile s visokim prizemljem i podrumom, koja je smještena uz obalu na današnjoj adresi Pećine 8. Bunettino autorstvo prepoznajemo po polukružnim i okruglim otvorima potkrovlja, dubokim krovnim strehama i kamenoj rustici te po rasporedu prostorija u vlasnikovu stanu. Blagovaonica i salon su na visokom prizemlju i okrenuti moru, a prostorni hol s lođom na sjeverozapadnom uglu. Vanjskim ugaonim stepenicama blagovaonica komunicira s vrtom, dok se salon rizontalno pomiče prema terasi. Karakteristično je više ulaza u stan, pa spavaće sobe na katu, od kojih roditeljska s terasom, imaju poseban ulaz sa zapadne strane. U odnosu na ukrasnu vrtanu plastiku na kamenom stepeništu, plitka pročelna dekoracija ispod krovišta u formi slijepih arkada znatno je decentnija.⁵⁰

Vila Kezele

Upravo Davidu Bunetti, vodećem arhitektu na Sušaku po broju izgrađenih vila i obiteljskih kuća u razdoblju međuraća, povjeren je projekt za kompleks ljetnikovca Kezele na Šetalištu prijestolonasljednika Petra, danas Šetalište XIII. divizije 45, Bunetta projektira 1929., koji sačinjava vilu, dosta udaljenu od ceste, te gloričet s pergolom. Ljetnikovac je bio veoma prostran, te nije imao susjeda, već sadržaje bogate okućnice kao šumica, dječji vrtić, vrt za sadnju povrća, te ukrasni vrt u prednjem dijelu parcele, prema moru. Naručitelj je bio

⁴⁹ Lozzi, 192.

⁵⁰ HR-DARI-58, kut. 8/43, 1930.; br.spis 10598/29 i 9250. U vrijeme izgradnje vile Kezele, Bunetta dograđuje i pergolu uz vilu Dinka Budaka na Šetalištu prijestolonasljednika Petra (danas Šetalište XIII. divizije 99). Isto, kut. 8/9., Isto, kut. 10/57, 1931.

Vladimir Kezele, a u visokom prizemlju smješten je stan vlasnika.⁵¹ Kada vilu gledamo iz tlocrta i bokoceta ona je sastavljan od dva kubusa koji su jedan u drugome, ali jugoistočni dio je izvučen u visinu radi razlike u terenu, kako bi se dobilo na prostornosti. Građevina je postavljena u longitudinalni perivoj, a na južnoj strani imala je blagovaonice i lođe i taj dio stana imao je dnevni ulaz s javnog poprečnog prolaza. Spavaonica, dječja soba, kuhinja i kupaonica s predsobljem uzdužno su raspoređene prema sjeveru. Suteran ima namjenu manjeg stana i podruma. Na prvom katu postoji tornjić koji se nadvija nad blagovaonicom i ulaznim holom visokog prizemlja. Kuća još ima spavaće sobe s garderobama i sanitarijama. U sklopu ulaznog podzida, koji prati cestu, vlasnik otvara trgovinu i garažu, a te su prostorije u istoj namjeni i danas. Ljetnikovac Kezele ne nalazi se u prvom redu do mora, ali je veoma dobro osmišljen i imam sve zadovoljavajuće sadržaje da postane predložak za Bunettina daljnja osmišljavanja i projekte vila gospodarstvenicima. Krov je četverovodna shema, a vanjština kuće je otvorena balkonima, lođama, te tipičnim prozorima, biforama i triforama, za arhitekta Bunettu, što podsjeća na spajanje stilova romanike, renesanse i bizanta.

Vila Ružić

Viktor Ružić, u međuratno vrijeme bio je ban Savske banovine i ministar pravde u Kraljevini Jugoslaviji, a oko 1935. godine uspostavlja s Bunettom kontakt za izgradnju vile. Danas je kuća na imponantnoj lokaciji Pećine 5 uz morsku obalu.⁵² Gledano s morske strane, kuća se stepenasto uzdiže uz teren, u donjem dijelu je najšira otvorena arkadama i obložena u kamen. Tri arkade čine mali trijem koji označava glavni ulaz u kuću. Drugi kat razveden je sa dva puta po tri monofore, koje u potpunosti rastvaraju pročelje, unose svjetlost i morski zrak. Treći kat ima tri otvora sa škurama koje vode na veliku terasu, a četvrta etaža čini istak, kao mala mansarda iz trećeg kata, otvorena sa dva prozora. Vila je skladna i jednostavno izvedena, a rukopisne karakteristike arhitektonskog stila tipične su za Davida Bunettu. Glavni ulaz je imponantan i skalama se spušta na plažu.

⁵¹ Lozzi, 192.

⁵² HR-DARI-58, kut. 16/107, 1935.; Lozzi 195., 197.

Vila Braun

Josip i Ruža Braun naručitelji su istoimene vile Braun koja se danas nalazi preko puta hotela Jadran, a njihova izgradnja vile nije počela odmah nakon narudžbe 1939. godine, jer su također bili investitori za nadogradnju hotela Park, gdje je otišlo više novaca od predviđenog. Danas se nalazi na Šetalištu XIII. divizije broj 65, a odlikuje je jugoistočno krilo polukružnog istaka što je Bunettin odmak prema modernom stilu. Vila ima tri etaže, sa velikim prostranim i osvijetljenim stanovima, a vlasnikov stan prostire se na 200 kvadrata. Zadnji kat ima polukružni balkon koji se u nastavku južne strane pretvara u terasu, a u donja dva kata na polukružnom istaku su lođe. Pročelje kuće razvedeno je kvadratnim prozorima na prva dva kata, a zadnji kat se odlikuje monoforama ili polukružnim otvorima. Vila ima prilaz i sa sjeverne strane, te bogat perivoj oko kuće.⁵³

Kuća (vila) Đorđević

Kuća obitelji Đorđević⁵⁴, uglednih liječnika iz Rijeke, nalazi se na križanju današnjih Ulica Slavka Krautzeka i Kumičićeve ulice, adresirana na kućnom broju Kumičićeva 81. Kuća je tlocrtno kvadratnog oblika, sa krovom na četiri vode, a na njenom začelju i bočnim stranama uočavaju se prozorska okna u obliku bifora i trifora. Takav koncept vile odgovara rukopisu Davida Bunette, a prilikom usporedbe sa ostalim njegovim vilama vidljiva je sličnost, u svim tim elementima, sa vilom Kezele na Pećinama. Također oblikovanje ulaza je gotovo identično na kući obitelji Đorđević sa ulazom vile Kezele. Zbog nedostatka dokumentacije sve ostaje na pretpostavkama, ali usporedimo li te dvije kuće (slike i fotografije u nastavku rada), te prema uočenim karakteristikama, možemo pretpostaviti kako se radi o projektu Davida Bunette. Isto tako, u prilog tome, govori nam navod u dokumentaciji vile Kezele, kako je služila kao predložak za ostale Bunettine projekte. Kuća ostaje otvorena pretpostavka za daljnja istraživanja i obradu dokumentacije Bunettinih projekata na Sušaku.

⁵³ HR-DARI-58,kut. 15/1, 1934.; kut.23/18, 1939.; Lozzi 199.,200.

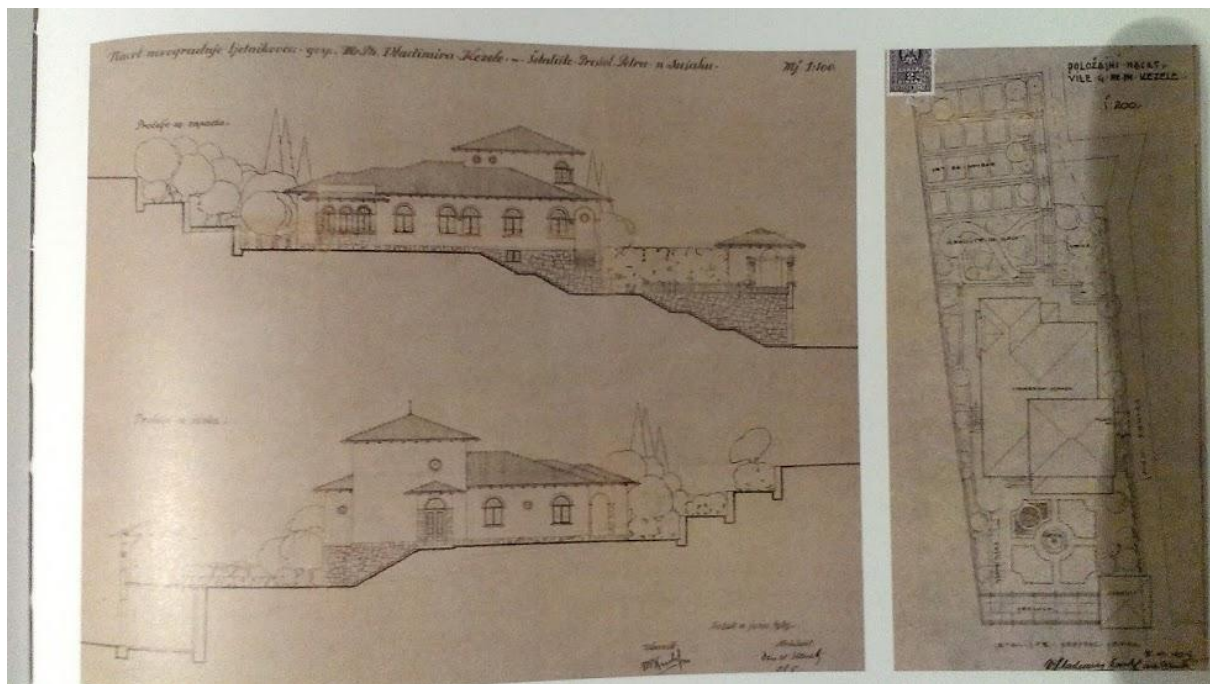
⁵⁴ Podatak sa mrežne stranice: <http://arhiva.nacional.hr/clanak/27291/u-rijeci-me-zanima-samo-sefovsko-mjesto>, preuzeto rujan 2015.

Obiteljska kuća Đorđević, Kumičićeva ulica 81, Trsat, Rijeka – bok i začelje (f. S.M.)

Obiteljska kuća Đorđević, Kumičićeva ulica 81, Trsat, Rijeka – začelje (f. S.M.)

David Bunetta, projekt vile Kezele na Prijestolonasljednikovom šetalištu, 1929., zapadno i istočno pročelje, položajni nacrt vile (DAR)

Vila (kuća) u Ulici Slavka Krautzeka na Trsatu (Sušak)

Osim vile obitelji Đorđević, postoji još jedna kuća na Trsatu koju s obzirom na arhitektonski rukopis pripisujemo Davidu Bunetti. Vila sagrađena u razdoblju međuraća, prema stilu u arhitekturi – razdoblje moderne. Smještena je u Ulici Slavka Krautzeka na kućnom broju 72, na samom križanju sa današnjom Marohnićevom ulicom, nekada Ulica desetorice streljanih. Uočene karakteristike upućuju na Bunettu, ali zbog nedostatka dokumentacije, kuća mu se pripisuje s pretpostavkom i ostaje otvorena za daljnja istraživanja Bunettina opusa.

Kuća je dvokatnica s četverovodnom krovnom shemom, kvadratnog oblika. Prvi kat namjenjen je za prostor lokala i kopirnice, a gornji kat koristi se u stambene svrhe. Karakteristika donjeg prostora za najam i poslovne prostore podsjeća na međuratnu situaciju Bunettinih višekatnica koje su obavezno prizemno imale poslovne prostore ili prostore za najam, te lokale, knjigovodstvene servise i slične namjene.

Obiteljska kuća u Ulici Slavka Krautzeka 72, Trsat, Rijeka – pročelje i južni bok kuće (f. S.M.)

Obiteljska kuća u Ulici Slavka Krautzeka 72, Trsat, Rijeka – začelje i sjeverni bok kuće (f. S.M.)

Obiteljska kuća u Ulici Slavka Krautzeka 72, Trsat, Rijeka – sjeverni bok kuće sa ulazom (f. S.M.)

5.2.3. JAVNO DJELOVANJE

David Bunetta, kao ovlaštenu susački arhitekt sudjelovao je i prijavljivao se na natječaj za važna rješenja u izgradnji Sušaka, pa je imao i svojih projekata koji nisu odabrani za realizaciju. Primjerice, sudjelovao je na natječaju za rješenje Narodnog doma na Sušaku, današnji kompleks Hrvatskog kulturnog doma na Sušaku i Hotela Neboder, koji je građen u funkciji za kulturne i društvene potrebe, a ta je namjena zadržana i danas. Na natječaju je sudjelovao veliki broj projekata poznatih zagrebačkih arhitekata, pa je i projekt zagrebačkog arhitekta Josipa Pičmana bio odabran za realizaciju. Natječaj je bio u dnevnim tiskovima gradova Ljubljane, Beograda i Zagreba.⁵⁵

Također sudjeluje u odboru za podizanje javnog spomenika na Sušaku, koji bi predstavljao lik kralja Aleksandra u admiralskoj uniformi, a odluka se donosila početkom 1934. godine. Tada, do sredine tridesetih godina, Sušak nema niti jednog javnog spomenika osim na piramidi, početak Istarske ulice, današnje Janka Polića Kamova. Autorima se

⁵⁵ Lozzi 249.

prepuštala potpuna sloboda izrade, a na natječaj se pozivaju umjetnici Toma Rosandić i Sreten Stojanović iz Beograda, te Franjo Kršinić, Antun Augustinčić i Vanja Radauš iz Zagreba. David Bunetta činio je ocjenjivački sud sa Franjom Matiasićem, kao ovlaštenu graditelji Sušaka, Zlatko Prikrić kao šef sušačkog Građevinskog odsjeka, dva profesora na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu Jozo Kljaković i Drago Ibler, Ivo Brgić, ravnatelj gimnazije u Sušaku, te gradonačelnik Đuro Ružić.⁵⁶

5.2.4. HOTEL PARK

U vrijeme međuraća najvećom se atrakcijom, na obalnom pojasu Sušaka, smatra renoviranje i nadogradnja od dva kata Hotela Park. Obnova počinje zaslugom Josipa Brauna, sušačkog poduzetnika i gospodarstvenika, koji je 1935. izabran u novo članstvo ravnateljstva Hotel-pensiona Senatorij-Pećine, te mu mijenja naziv, kako ga i danas pamtimo, Hotel Park i kupalište Pećine.⁵⁷

„Početkom 1937. društvo nadograđuje i preuređuje zgradu prema projektu Davida Bunette koji je bio i odgovorni izvođač radova.“⁵⁸ Hotel je tada potpuno moderniziran i suvremeno opremljen sa centralnim grijanjem koje je uvedeno u sve prostorije, električno osvjetljenje sa prekidačima iznad kreveta, te uređaj za dozivanje posluge iz kreveta. Takvo uređenje sprovedeno je u pedeset soba, koliko ih hotel tada ima, sa balkonima na jugu. U prizemlju projektirana je blagovaonica s vanjskom polukružnom terasom. Suvremenoj opremi pridoneose i kupaonice koje imaju hladnu i toplu morsku vodu.⁵⁹ „David Bunetta na južnom pročelju prigraduje balkone, a na istočnom krilu lođe, te nadograđuje mansardnu etažu. Ne izostavlja niti lučno definiran sjeverni portal te velike arkadne otvore restorana u doticaju s južnom terasom u parku iznad kupališta koje je izgrađeno godinu dana ranije.“⁶⁰

⁵⁶ Lozzi 235.

⁵⁷ HR-DARI-58,kut./I/9, 1. 5. 1936.

⁵⁸ Isto, spis br. 231., 5. 1. 1937.

⁵⁹ Lozzi 338.

⁶⁰ Isto, 338.

5.2.5. SUŠAČKI KOLODVOR

Kolodvor, imponantna građevina u kombinaciji kamena i cigle, krasila je izgled i danas predjela grada nazvanog Brajdica. Gradnju kolodvora Sušačani isčekuju od samog kraja 19. stoljeća, točnije 1899. kada je pokrenuto pitanje uspostave željezničke postaje na susačkoj Brajdici.⁶¹ Zbog niza prometnih, tehničkih i financijskih poteškoća, realizacija kolodvora se odgađala desetljećima, a Sušaku je željeznička postaja bila od iznimne važnosti zbog razvoja gospodarstva. U realizaciji ga je spriječio i Prvi svjetski rat, a ponovno zalaganje javlja se u 1925. i 1937. godini od gradskih vlasti.⁶² Među brojnim skicama i projektima za sušački kolodvor koje su pristizale iz Zagreba, Beograda, iako se izbjagavao javni natječaj, poznata je i idejna skica kolodvora Davida Bunette iz 1937. godine. Projektna skica ostala je neizvedena, ali je prikazivala imponantan kolodvor, longitudinalan i otvoren arkadama u cijeloj dužini prednje strane, te na obje bočne strane, dok je samo toranj stremio u visinu. Pored tornja, uzdizala se kvadratna glavna zgrada kolodvora. Toranj je ukrašen satom i monoforama, dok se na glavnoj zgradi raspoznaju trifore, koje otvaraju pročelje i bokocrte glavne zgrade. Također na longitudinalnom, najnižem dijelu kolodvora pročelja također se pojavljuju bifore i trifore, koje ostavljaju tipičan potpis arhitektonskog rukopisa Davida Bunette.

5.2.6. CRKVA PRESVETOG SRCA ISUSOVA

Početak 1930. promišlja se o lokaciji za gradnju nove župne crkve na Sušaku, međutim 1931. donesena je konačna odluka kako će se kapela Presvetog Srca Isusova preurediti i proširiti u crkveni prostor. Za taj projekt angažiran je graditelj David Bunetta, preko poduzeća Ferrobeton, koje unatoč financijskim poteškoćama, uspjeva u pola godine izgraditi crkvu.⁶³ Radnici najprije ruše maleni toranj kapele, te je uslijedilo dograđivanje lođa u produžetku dviju sakristija iste širine, kao i zvonika na sjeverozapadu. Dovršena je u većinskom dijelu do 1931., a radovi su zaustavljeni zbog financijskih poteškoća i ekonomske krize. Drvena konstrukcija krova bila je završena prije krize, te zidovi obojani iznutra, tako da

⁶¹ Lozzi 414.

⁶² Lozzi 415./416.

⁶³ HR-DARI-58, kut.12/12, 1932.

se kasnije nastavilo sa gradnjom prilaznog stubišta, te za krovnu oblogu koriste crijep. Takav krov bio je jednostavniji za održavanje, iako skuplji, ali i primjereniji ambjentu primorja. Od radova još se izvode stupovi s drvenim gredama u primorskom stilu, ugrađuju okviri prozora, u tornju je uzidano zvono, a u crkvi kor. Novi oltar, odnosno menza na četiri stupa, oblikuje se prema Bunettinom nacrtu, u kombinaciji kastavskog i dalmatinskog kamena. Iza oltara postavljen je kip Presvetog Srca Isusova koji je preuzet iz stare kapelice, čije se svetište također zadržava. Propovjedaonica je također izvedena prema Bunettinim nacrtima, ali nešto kasnije, te do kraja 1934. dopremljena su i dva nova zvona. Vanjština pročelja podsjeća na jednostavnu, ali monumentalnu romaničku crkvu, čije je pročelje podijeljeno sa tri okomice, a središnji dio se uzdiže poput bazilike i završava trokutnim krovom. Središnji dio u donjem dijelu otvoren je s tri arkade, a po sredini pročelja ima rozetu velikih razmjera. Na istočnoj strani uzdiže se tornjić zvonika čije je pročelje otvoreno biforom. Nakon tridesetih godina, prva cjelovita obnova crkve izvodila se 1951. godine, a ona danas nosi naziv crkva sv. Ćirila i Metoda.⁶⁴

⁶⁴ J.L.Barković, *Mogućnosti i dosezi međuratnog sakralnog graditeljstva u Sušaku na primjeru pregradnje Crkve „Presvetog Srca Isusova“*, David Bunetta, *Moderna sakralna arhitektura Sušaka*, Rijeka, izvorni znanstveni članak, *Prostor*, 2007.

5.2.7. TABLICE

Tablica 1. David Buneta - projekti na Sušaku

Kuća – naziv	Ulica nekad / danas	Mjesto	Vrijeme	Projekt ostvaren / neostvaren	Stil
Kuća <i>Alga</i> – Kezele Budak	Prijestolonasljednikovo šetalište/ Šetalište XIII. divizije 11.	Sušak	1931. 1933.	Samo projekt, neostvorena, Ostvaren projekt B. Emilija	Moderna
Peterokatnica Wortmann	Strossmayerova ulica / Strossmayerova ulica 21.	Sušak	1932.	Ostvarena	Moderna
Kuća Šoić	Strossmayerova ulica / -	Sušak	1940.	Neostvorena, samo projekt	Moderna
Dvojna stambeno- trgovačka peterokatnica „Maria Benac“	Strossmayerova ulica / Strossmayerova ulica 13 i 15	Sušak	1933.	Izvedena - u suzdržanijem obliku – ne u potpunosti prema projektu D. Bunette	Moderna

Prva trokatnica u nizu - Kuća Brožičević	Istarska ulica / J. P. Kamova 15	Sušak	1932.	Ostvaren, uz nadzor arh. Vlatka Vidmara	Moderna
Druga trokatnica Brožičević	Istarska ulica / J. P. Kamova 13	Sušak	1933. / 1934.	Ostvaren	Moderna
Treća trokatnica u nizu – Galović – Brožičević	Istarska ulica / J. P. Kamova 11	Sušak	-	Ostvaren, projektna dokumentacija nije sačuvana	Moderna
Dvije kuće Cuculić – (trokatnice)	Istarska ulica / J.P.Kamova 45 i 47	Sušak	Između 1938.- 1943.	Ostvaren	Moderna
Kuća Hohnjec – Čekada (trokatnica)	Istarska ulica/ J.P.Kamova 43	Sušak	Između 1938.- 1943.	Ostvaren	Moderna
Kuća Franje Pavešića	Ulica Franje Račkog / Ulica Franje Račkog 60	Sušak	1931.	Ostvarena	Moderna

Vila Kezele	Prijestolonasljednikovo šetalište ⁶⁵ / Šetalište XIII. divizije	Sušak	1929.	Ostvaren	Moderna
Vila Muller	Pećine 8 / Pećine	Sušak	1930./31.	Ostvaren	Moderna
Vila Paškvan	Šetalište kralja Aleksandra / Šetalište Joakima Rakovca 14	Sušak	1932.	Ostvaren	Moderna
Visoka prizemnica Marthe Gatti	Pećine 6 / Pećine	Sušak	1931.	-	Moderna
Vila Vitezić	Prijestolonasljednikovo šetalište / Šetalište XIII. divizije 60	Sušak	-	-	Moderna
Vila Milivoja Korlevića	Prijestolonasljednikovo šetalište / Šetalište XIII. divizije 62	Sušak	-	-	Moderna
Nadogradnja hotela Park na Pećinama	Pećine	Sušak	1937.	Ostvaren	Moderna

⁶⁵ Šetalište prijestolonasljednika Petra ili Prijestolonasljednikovo šetalište

Sušački kolodvor	Sušak (Brajdica)	Sušak	1937. (godina projekta)	Neostvaren – idejna skica	Moderna
Crkva Presvetog Srca Isusova	Sušak	Sušak	1931.	Ostvaren	Moderna

Tablica 2. David Bunetta – današnji Trsat

Kuća – naziv	Ulica nekad / danas	Mjesto	Vrijeme	Projekt ostvaren / neostvaren	Stil
Vila obitelji Đorđević	Danas Kumičićeva 81	Trsat (Sušak)	-	Ostvaren	Moderna
Kuća u Ulici Slavka Krautzeka	/ Ulica Slavka Krautzeka 72	Trsat (Sušak)	-	Ostvaren	Moderna

Tablica 2. David Buneta - projekti u Otavicama

Kuća - naziv	Ulica nekad / danas	Mjesto	Vrijeme	Projekt ostvaren / neostvaren	Stil
Osnovna škola „Ivan Meštrović“	Otavice	Otavice	1930. – 1932.	Ostvaren	Moderna
Antimalarična stanica	Otavice	Otavice	1930. – 1932.	Ostvaren	Moderna

4.3. SURADNJA S IVANOM MEŠTROVIĆEM

4.3.1. Otavice

Otavice, mjesto kod Drniša u Šibensko kninskoj županiji, rodno⁶⁶ je mjesto Ivana Meštrovića (1883. – 1962.) i mjesto u kojem je dva svoja projekta ostvario sušački arhitekt David Bunetta (1891. – 1964.). Potpuno različita mjesta življenja i stvaranja dvojice suvremenika i umjetnika, mjesta različita po duhu i mentalitetu ljudi tada, političkoj klimi, zanimljivo je pitati se, kako su se putevi ovih dvojice umjetnika sreli. Odgovor se može dobiti ako se ukratko „zagrebe“ u život Ivana Meštrovića.

Ivan Meštrović djetinjstvo provodi u Otavicama, pokraj Drniša, i vrlo je rano otkriven njegov talent zahvaljujući sumještanima koju su ga prepoznali.

⁶⁶ Rodno mjesto Ivana Meštrovića je Vrpolje, gdje su mu boravili majka i otac na privremenom radu, a podatak njegova rođenja zapisan je u Matici krštenih u župnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja u Vrpolju. Roditelji se vraćaju u svoje smjesto Otavice, vrlo brzo nakon rođenja Ivana Meštrovića, te su Otavice njegov zavičaj i vrlo često se i smatraju njegovim mjestom rođenja.

„Nakon što je otkriven njegov talent, uz pomoć svojih mješana (Drnišana) Ivan Meštrović sa 16 godina dolazi u Split, gdje kod Pavla Bilinića izučava klesarski zanat. Bečku Akademiju likovnih umjetnosti upisuje 1901. godine, gdje postaje član grupe *Secesija*, s kojom je započeo blistavu umjetničku karijeru. Uslijedit će niz godina, života, rada i izlaganja u mnogim kulturnim centrima diljem Europe, kao što su Rim, Pariz, London i Cannes.“⁶⁷

Iako je bio svjetski putnik, svoje najplodnije razdoblje provodi u Hrvatskoj, točnije u Zagrebu, ostavljajući za sobom niz vrhunskih kiparskih i arhitektonskih ostvarenja, među njima i školu, te antimalaričnu stanicu u Otavicama.⁶⁸

„Umjetnik koji je stekao svjetsku slavu nikada nije zaboravio dobročinstvo svojih zemljaka koji su prepoznali njegov talent i omogućili mu školovanje. Tako je 30-tih godina 20. stoljeća petropoljski kraj doživio znatan društveni razvoj zahvaljujući upravo Ivanu Meštroviću. U svom graditeljskom zamahu, rodnom je gradu podario crkvu, osnovnu školu i zdravstvenu stanicu, a regulacijom rijeke Čikole te izgradnjom mosta i prilaznih putova, unaprijedio infrastrukturu područja.“⁶⁹

Upravo dalmatinski užji zavičaj koji ga je i dalje silno privlačio i u koji se svako ljeto vraćao i ostajao duže, u vrijeme ljetnih praznika, i koji mu je društvenim i južnjačkim mediteranskim ambijentom najbolje odgovarao, ali se nije mogao duže zadržavati, jer Split sa tadašnjih dvadesetak tisuća stanovnika nije mu pružao plodno tlo za njegov razvoj i ostvarenja, ta njegova česta putovanja na relaciji Zagreb-Split upravo su možda dovela do suradnje Davida Bunette i Ivana Meštrovića. „Zato se koristio svakom prigodom da doputuje u Split – premda se do 1925., prije izgradnje Ličke pruge, putovalo željeznicom do Sušaka, a zatim brodom do Splita – i da tu u društvu starih i novijih prijatelja ugodno provede vrijeme.“⁷⁰

Meštrović u međuratnom razdoblju na ovoj relaciji često putuje, samim time i često dolazi u Sušak, a upravo je to vrijeme kada je odlučio svojim sugrađanima podariti školu, o čemu svjedoči pismo iz 1925. godine tadašnjem ministru prosvjete Stjepanu Radiću.

U pismu poručuje kako je Dalmatinska zagora jedan od najzapuštenijih krajeva u našoj državi (tadašnjoj državi) u pogledu osnovnih škola. Spomije kako njegovo selo, Otavice, ima oko

⁶⁷ Zorana Jurić, U Meštrovićevom rodnom kraju, Muzeji Ivana Meštrovića, Split, 2010., str. 10., 12.

⁶⁸ Zorana Jurić, U Meštrovićevom rodnom kraju, Muzeji Ivana Meštrovića, Split, 2010., 12.

⁶⁹ Isto, 11.

⁷⁰ Duško Kečkement, Život Ivana Meštrovića (1883.-1962.-2002.), 1. svezak (1883.- 1932.), Školska knjiga, Zagreb, 2009., stranica 527.

dvijestotine djece koja bi trebala pohađati školu. Također, spominje kako je odlučio darovati svoju zemlju za gradnju koja se nalazi na međi između tri sela (Otavica, Kanjani i Kadijina glavica) i time bi oko 600 djece pohađalo školu. Za školsku je zgradu izradio i projektnu skicu.⁷¹

Godina 1925., zadnja je godina Meštrovićevog putovanja preko Sušaka, jer izgradnjom Ličke pruge putovanje na relaciji Zagreb - Split postaje mu jednostavnije i udobnije. U žarkoj želji da tu godinu i ostvari školu u svom kraju, vjerojatno kada su im se putevi sreli na Sušaku, Meštrović dogovara suradnju s Davidom Bunettom za školu u Otavicama.⁷² Projekt je ostvaren pet godina kasnije, ako uključimo i godinu završetka gradnje škole, sedam godina kasnije, o čemu svjedoči slijedeći dokument, danas pohranjen u Galeriji Meštrović u Splitu.

Dokument govori kako je riječki arhitekt David Bunetta prema Meštrovićevim zamislima nacrtao projekt za Osnovnu školu „Ivan Meštrović“ u Otavicama, te donosi podatke čije je zemljište korišteno, opis škole i faktografske podatke. Zbog vrijednosti i zanimljivosti sadržaja dokument u potpunosti citiram u nastavku ovog poglavlja.

⁷¹ X.5.13. Rukopisna i arhivska građa – Meštrovićev koncept pisma ministru prosvjete za gradnju osnovne škole u Otavicama, 1925.; Isto,530., 531.

⁷² Meštrovićeva angažiranost na Sušaku za Crkvu Presvetog Srca Isusova, kao i brojni dolasci na Sušak, te izložba također su mogućnosti upoznavanja i sklapanje suradnje Ivana Meštrovića i Davida Bunette.

Dokument 1. A-IG-OTAVICE O.Š.“Ivan Meštrović“

„Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture

Split , Topuska c. 4/1., tel. 42-327 p.p. 40.

Broj : 17/17-1980.

Split, 4. rujna 1980.

Na osnovi članka 49. Zakona o zaštiti spomenika kulture („Narodne novine“ 7/1967), Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu donosi

R j e š e n j e

Utvrđuje se da osnovna škola „Ivan Meštrović“ u Otavicama kod Drniša, čest. zgr. 162., Z.U. 241. k.o. Otavice vlasnost Reljanović Mande Markova, Meštrović Marzina pok.Ivana, Meštrović Josipa Ilijina, Reljanović Dane pok.Marka, Meštrović-Gabrilović Ante Josipova, Meštrović Tomislava pok.Marka, Meštrović Dragomira pok. Marka, Meštrović Silvestra i Trpimira pok.Marka, Meštrović Nedjeljka pok. Marka, Bajčić Slavke žene Boška, Goreta Marte žena Ivana, Meštrović Ane ud. Mate, Meštrović Slavke pok. Mate, Romeburg Ivane žene Arna i Barker Kate žena Ćima, ima svojstvo spomenika kulture na osnovi čega se zaštićuje prema odredbama Zakona o zaštiti spomenika kulture i određuje se upis u Registar nepokretnih spomenika kulture ovoga Zavoda pod rednim brojem 1062 .

Nakon pravomoćnosti ovo će se rješenje dostaviti Općinskom sudu u Drnišu radi upisa u zemljišne knjige.

Žalba protiv ovog rješenja ne zadržava izvršenje.

O b r a z l o ž e n j e

Komisija za registraciju spomenika kulture određena rješenjem ovog Zavoda broj 35/7-62. od 20.I. 1962. g. sastala se dana 6. lipnja 1980.g.i nakon pregleda dokumentacije ustanovila je slijedeće:

„Osnovna škola „Ivan Meštrović“ u Otavicama kod Drniša podignuta je 1930.–1932.g. prema sugestijama jugoslavenskog kipara Ivana Meštrovića (1883-1962), a po nacrtima riječkog kipara Davida Benette ⁷³(1891-1964). Građena je od fino klesanog kamena slaganim u slojevima dok je podanak izveden u bunjatu.

⁷³ Krivo je napisano u dokumentu Benetta umjesto Bunetta, David Bunetta

Sa južne i istočne strane prizemlja su učionice s velikim prozorima pravokutna oblika i dva polukružno zasvođena ulaza. Na katu iznad južnog ulaza dvojni je prozor zasveden lukom u obliku bifore i balkon na kamenim konzolama sa željeznom ogradom. S istočne strane također na katu, tri su prozora zasvedena lukom. Krovovi su dvostrešni i četverostrešni.

Na osnovi izloženog Komisija smatra da navedeni objekt ima svojstvo spomenika kulture.“

Na osnovi izloženog mišljenja Komisije i člana 1, 2. i 30. Zakona o zaštiti spomenika kulture riješeno je kao u dispozitivu.

Protiv ovog rješenja može se uložiti žalba Republičkom komitetu za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SRH u Zagrebu u roku od 15 dana od primitka rješenja.

Žalba se u dva primjerka predaje ovom Zavodu, a prema članu 20. stavci 1. točki 30. Zakona o administrativnim taksama ne treba je taksirati.

Ravnatelj

Davor Domančić

Na znanje:

- 1. Skupština općine, Drniš*
 - 2. Općinski sud, Drniš*
 - 3. Mjesna zajednica, Otavice*
 - 4. Vlasnicima*
 - 5. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb*
 - 6. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Split*
- Registar nepokretnih spomenika kulture*

Njihova suradnja potvrđena je i za građevinu Antimalarične stanice u Otavicama. Ovaj objekt i osnovna škola uvršteni su u društveno korisne građevine. Slijedeći dokument također svjedoči o suradnji dvojice umjetnika za izgradnju Antimalarične stanice prema zamisli Ivana Meštrovića, a izvedbi Davida Bunette, te donosi podatke čije je zemljište korišteno, opis antimalarične stanice i faktografske podatke. Zbog vrijednosti i zanimljivosti sadržaja dokument u potpunosti citiram u nastavku ovog poglavlja.

Dokument 2. A-IG-OTAVICE „Antimalarična stanica“

„Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture

S p l i t , Topuska c. 4/1., tel. 42-327 p.p. 40.

Broj : 17/16-1980.

Split, 4. rujna 1980.

Na osnovi članka 49. Zakona o zaštiti spomenika kulture („Narodne novine“ 7/1967), Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu donosi

R j e š e n j e

Utvrđuje se da bivša antimalarična stanica u Otavicama kod Drniša, čest.zgr. 161., k.o. Otavice, Z.U. 242., vlasnost Meštrović Tomislava, Silvestra, Trpimira i Dragomira pok. Marka, Meštrović Nedjeljka pok. Marka, Bojčić Slavka žena Boška, Goreta Marte žene Ivana, Meštrović Ane ud.Mate, Meštrović Slavke pok.Mate, Romerburg Ivane žene Arne i Berker Kate žene Djima, ima svojstvo spomenika kulture na osnovi čega se zaštićuje prema odredbama Zakona o zaštiti spomenika kulture i određuje se upis u Registar nepokretnih spomenika kulture ovoga Zavoda pod rednim brojem 1061.

Nakon pravomoćnosti ovo će se rješenje dostaviti Općinskom sudu u Drnišu radi upisa u zemljišne knjige.

Žalba protiv ovog rješenja ne zadržava izvršenje.

O b r a z l o ž e n j e

Komisija za registraciju spomenika kulture određena rješenjem ovog Zavoda broj 35/7-62. od 20.I.1962.g. sastala se dana 9. lipnja 1980.god. i nakon pregleda dokumentacije ustanovila je slijedeće:

„Bivša antimalarična stanica u Otavicama kod Drniša, danas trgovinsko poduzeće na veliko i malo “Trgopromet – prodavaonica 31“, podignuta je 1930-1932.g. prema zamisli, želji i sugestiji jugoslavenskog kipara Ivana Meštrovića (1883-1962), po projektu riječkog arhitekta Davida Bunette (1891-1964). Gradjena je fino klesanim kamenom slaganim u slojevima, a podanak je izveden u bunjatu. Na južnom pročelju u prizemlju nižeg dijela zgrade su vrata zasvedena lukom, a istog oblika su i dva manja prozora sa strane. Vrata u prizemlju veće zgrade četverouglasta su oblika, a na katu iznad njih dvojni je prozor zasvedenih lukova s niskom željeznom ogradom. Na

zapadnom pročelju su polukružna vrata za balkon i prozor. Krovovi su dvostrešni i četverostrešni.

Na osnovi izloženog Komisija smatra da navedeni objekt ima svojstvo spomenika kulture.“

Na osnovi izloženog mišljenja Komisije i člana 1, 2. i 30. Zakona o zaštiti spomenika kulture riješeno je kao u dispozitivu.

Protiv ovog rješenja može se uložiti žalba Republičkom komitetu za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SRH u Zagrebu., u roku od 15 dana od primitka rješenja.

Žalba se u dva primjerka predaje ovom Zavodu, a prema članu 20. stavci 1. točki 30. Zakona o administrativnim taksama ne treba je taksirati.

Ravnatelj

Davor Domančić

Na znanje:

- 1. Skupština općine, Drniš*
 - 2. Općinski sud, Drniš*
 - 3. Mjesna zajednica, Otavice*
 - 4. Vlasnicima*
 - 5. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb*
 - 6. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Split*
- Registar nepokretnih spomenika kulture*

Antimalarična stanica i Osnovna škola „Ivan Meštrović“ u Otavicama, graditeljski su prilagođene podneblju s obzirom na materijal građevine, fino klesani kamen slagan u slojevima. Za dalmatinski kraj specifična je gradnja malih kamenih kuća od kamena i u tom duhu Bunetta izvodi obje građevine, za Otavice od iznimne kulturne i društvene važnosti. Raspored i broj prostorija tj. tlocrtna slika građevina može se isčitati kroz opise u dokumentima, ali važnost građevina je u arhitektonskim detaljima koji su svojevrsan Bunetin arhitektonski potpis. Graditelj David Bunetta i na ove dvije građevine koristi monofore, bifore i trifore, koje su glavno obilježje na njegovim vilama u Sušaku. Također lukovi kojima su nadsvodeni ulazi, jedna je od njegovih projektantskih karakteristika. Jednostavnost u izvedbi, ispunjavanje funkcije, te tipični detalji kao potpis arhitekta utisnuli su se na ove dvije građevine, za sada možemo reći, jedine ostvarene građevine Davida Bunette izvan teritorija Rijeke i Sušaka.

7. ZAKLJUČAK

Arhitektonski opus Davida Bunette, bogat je opus koji je danas vrijedna arhitektonska ostavština našem gradu. Izgradio je „pola Sušaka“, oblikovao ga u kulturnom, političkom, geografskom smislu, i važno je bilo sakupiti, sintetizirati i opisati važnost njegove arhitekture koja je bila njegovo zalaganje i rad, a nama danas bogat pokazatelj jednog vremena, vrijedna arhitektonska baština, kulturno nasljeđe, ali i ugodan prostor za življenje. Rad obuhvaća detaljan sušački opus, koji obuhvaća gradnju višestambenih kuća, vila, nadogradnju hotela, javne natječaje i projekte, idejnu skicu za sušački kolodvor, te suranju u Otavicama, gdje je na prijedlog Meštrovića, al uz detaljan projekt realizirao zgradu Škole i Antimalaričnu stanicu. Istraživanja su obuhvaćala i neke nove pretpostavke, jer Bunetta je bio ovlašteni graditelj Sušaka, konstatno zaposlen i povjereno mu je projektiranje brojnih kuća za poduzetnike i gospodarstvenike, te objekti od javne važnosti.

Istraživanje je ostalo otvoreno kada su u pitanju dvije Bunettine kuće na današnjem Trsatu, koje su realizirane i rukopisno odgovaraju njegovim izvedbama vila, ali zbog, za sada, nepronadene valjane dokumentacije ne možemo sigurno tvrditi da su vile njegova ostvarenja. Taj je segment u radu ostao s pretpostavkom, ali i otvoreno pitanje da se to u daljnjem radu istraži. Također slična je situacija bila sa objektom u Opatiji, koji je za sada ostao samo na pretpostavkama, smatra se da je odradio projekt za kuću koja danas tamo postoji realizirana, ali također potrebna su daljnja istraživanja.

O njemu se malo zna, uglavnom preko projekata koje realizira, i iako ih je bilo mnogo i mislilo se da je zaokružena cjelina, kada se govori o opusu Bunette na Sušaku, ispostavilo se da nije tako. Daljnja istraživanja su potrebna, ali gledajući na sve što je dosad realizirano ili idejno projektirano uvjerljivo ga možemo svrstati kako jednog od najplodnijih hrvatskih arhitekata međuratnog razdoblja.

SUMMARY

David Bunetta (1891.-1964.) is a famous architect from the inter-war period mostly known as the one who built „half of Susak“. His rich architectural opus, which tends to the traditional expression under the influence of the Berlin School of Architecture, made him the leading local constructor. He built a huge number of apartment buildings later called 'condominium buildings of Susak', a remarkable number of villas along the coast of today's Pecine and also on some locations in Susak, he upgraded Hotel Park, led the project of upgrading the Church of the Sacred Heart in Susak and created the sketch of the railway Station. He was not only a local constructor, in collaboration with a Croatian sculptor Ivan Mestrovic he realizes two projects – the building of Primary school „Ivan Mestrovic“ and anti-malaria station in Otavice. Both constructions were built on the suggestion of Mestrovic, but finally constructed based on Bunetta's realization and sketches, which is proven by two documents from 1980. archived in Mestrovic Gallery in Split. The value of those documents are the reason why their content will be quoted in the end of this thesis.

Before presenting the details of Bunetta's biography, this thesis will lead you through the most important architectural processes in the first half of the 20th century and ongoing situation in Croatia in the sense of styles, actions and establishment of bureaus, constructions and importance of Croatian architecture on world scene and how David Bunetta fits in that context.

KEY WORDS:

David Bunetta, interwar period, Sušak, architecture, modern, Ivan Meštrović, Otavice

8. POPIS LITERATURE: knjige, članci, katalogi - brošure (korišteno u radu)

Knjige:

1. Pischel, Gina, Opća povijest umjetnosti 3, Mladost, Zagreb, 1966.
2. Arnason, H. H.; Kalb, Peter, Povijest moderne umjetnosti – slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, fotografija, prema petom američkom izdanju, za Hrvatsku Stanek d.o.o., Varaždin, 2009.
3. Velike arhitekture svijeta, Marjan tisak, Split, 2005.
4. Muller, Werner; Vogel, Gunther, ATLAS ARHITEKTURE 1 - Opći dio, Povijest graditeljstva od Mezopotamije do Bizanta, Golden marketing, Zagreb, 1999.
5. Muller, Werner; Vogel, Gunther, ATLAS ARHITEKTURE 2 - Povijest graditeljstva od romanike do sadašnjosti, Golden marketing, Zagreb, 2000.
6. Pelc, Milan, Povijest umjetnosti u Hrvatskoj, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, 2012.
7. Lozzi, Braković, Julija, Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka, Adamić, Rijeka, 2015.
8. Kečkement, Duško, Život Ivana Meštrovića (1883. – 1962. – 2002.), 1. svezak (1883. – 1932.), Školska knjiga, Zagreb, 2009.
9. Kečkement, Duško, Život Ivana Meštrovića (1883. – 1962. – 2002.), 2. svezak (1932. – 1962. – 2002.), Školska knjiga, Zagreb, 2009.

Mrežne stranice:

1. : https://hr.wikipedia.org/wiki/David_Bunetta, preuzela – studeni, 2014.
<http://fluminensia.eu/wp/bunetta-david/> Goran Moravček s [dopusnicom](#), studeni, 2014.
2. <http://fluminensia.eu/wp/bunetta-david/>, preuzela – studeni, 2014.
3. <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=57287>, preuzela - studeni, 2014.
4. <http://www.klub-susacana.hr/revija/clanak.asp?Num=68&C=20>, preuzela – lipanj, 2015.

Članci:

1. Lozzi, Barković, Julija; Mogućnosti i dosezi međuratnog sakralnog graditeljstva u Sušaku na primjeru pregradnje Crkve „Presvetog Srca Isusova“, David Bunetta, Moderna sakralna arhitektura Sušaka, Rijeka, izvorni znanstveni članak, Prostor, 2007.
2. Lozzi, Barković, Julija, Javno graditeljstvo Sušaka između dva svjetska rata s osvrtom na dosadašnja istraživanja, pdf dokument

Dokumenti:

1. Dokument 1. A-IG-OTAVICE O.Š. „Ivan Meštrović“, Galerija Meštrović u Splitu, Split 1980.
2. Dokument 2. A-IG-OTAVICE „Antimalarična stanica“, Galerija Meštrović u Splitu, Split 1980.

Katalozi – brošure:

1. Zorana Jurić, U Meštrovićevom rodnom kraju, Muzeji Ivana Meštrovića, Split, 2010.
2. Prelog, M., Damjanov, J., Ivančević, R., Školski leksikon likovne umjetnosti, Zagreb, 1963.

Arhivska građa:

1. Kutija HR-DARI-58, kutije 8, 10, 12, 15, 16;
2. Kutija HR-DARI-58, kutije 14, 18, 23, 60;

Konzultirana literatura – knjige:

1. Arhitektura u Hrvatskoj 1945. – 1985., reizdanje 2012. (knjiga u Galeriji Meštović, Split)
2. Rad JAZU, Knjiga 423., Razred za likovnu umjetnost, Knjiga XIII. I. Meštrović, Zagreb 1986.

Konzultirana literatura – arhivska građa (izvori):

1. HR-DARI-58, kutija 26
2. HR-DARI-58, kutija 28
3. HR-DARI-58, kutija 36
4. HR-DARI-58, kutija 37
5. HR-DARI-58, kutija 46
6. HR-DARI-58, kutija 48

SLIKOVNI MATERIJAL:

Zgrada (*Alga*) Kezele – Budak

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Slika 1. Kuća Alga, pročelje (f. S.M.)

Slika 2. Kuća Alga, pročelje – donji dio (f. S.M.)

Slika 3. Kuća Alga, istočno ostakljeno stubište (f. S.M.)

Slika 4. Kuća Alga, pročelje (f. S.M.)

Slika 5. Kuća Alga, pročelje – pogled zapadna strana (f. S.M.)

Slika 6. Kuća Alga, istočni bok kuće (f. S.M.)

7.

8.

9.

Slika 7. Kuća Alga, začelje – zapadni dio (f. S.M.)

Slika 8. Kuća Alga, začelje – istočni dio (f. S.M.)

Slika 9. Kuća Alga, položaj sjeverne strane kuće (f. S.M.)

Strossmayerova ulica (Kuće Šoić, Wortmann i Benco) - (f. S.M.)

Dvojna stambeno - trgovačka peterokatnica M. Benco (f. S.M.)

(f. S.M.)

Kuća (zgrada) Wortmann i Šoić (f. S.M.)

Kuća (zgrada) Wortmann i Šoić (f. S.M.)

Kuća (zgrada) Wortmann i Šoić (f. S.M.)

Ulica Janka Polića Kamova – nekadašnja Istarska ulica

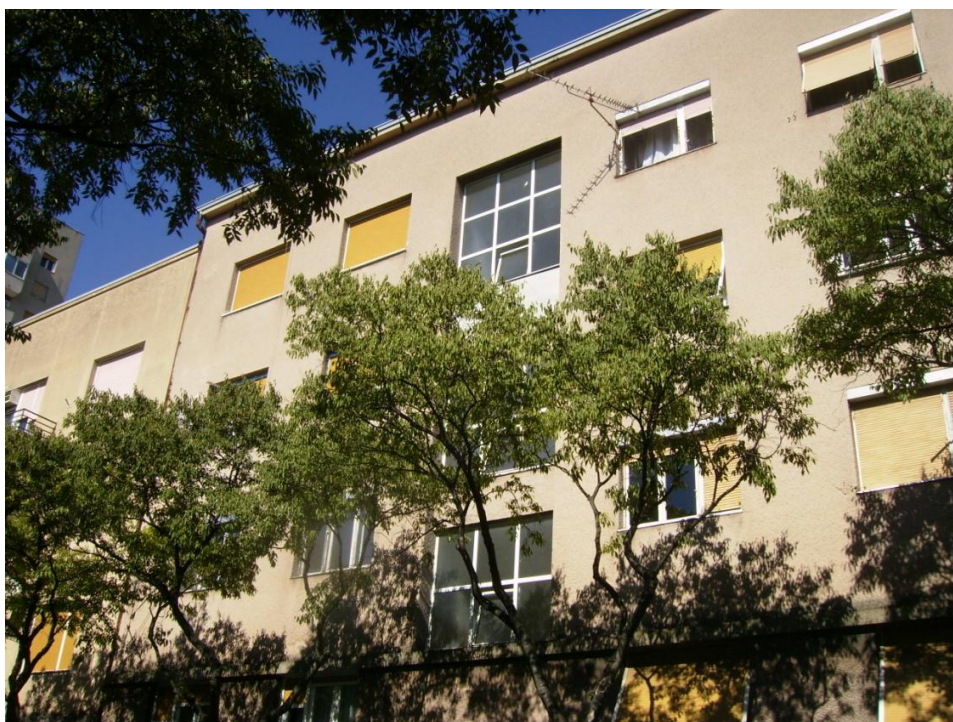
Kuće Brozičević (f. S.M.)

Slika 1.

Kuća Hohnjec – Čekada (f.S.M.)

Slika 2.

Vila Kezele

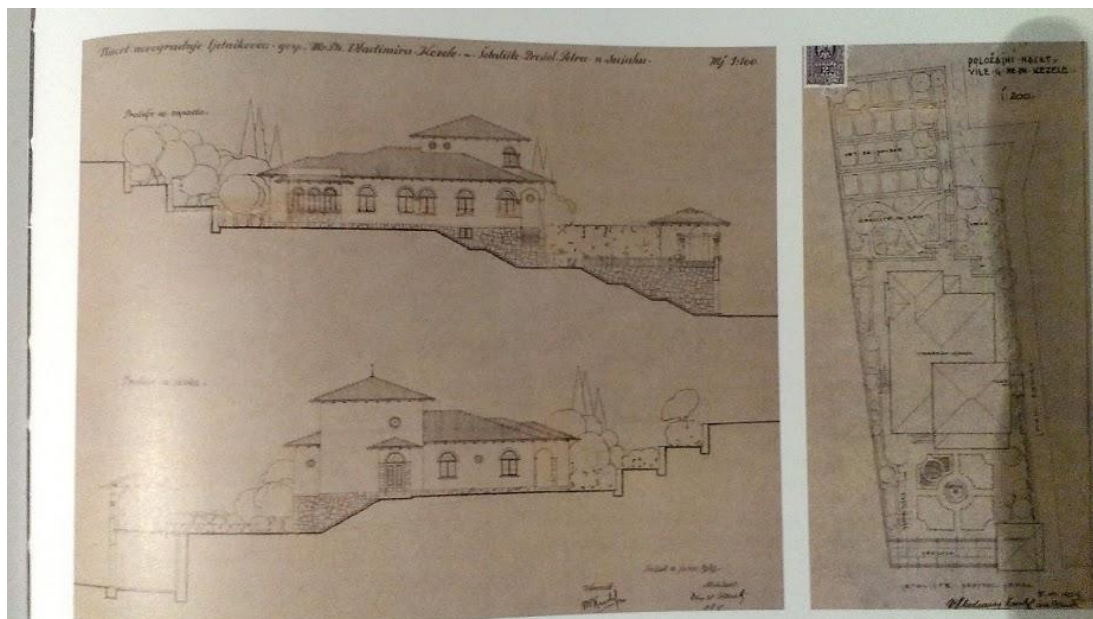
Vila Kezele - Pročeljni dio uz cestu sa poslovnim prostorima i terasom (f.S.M.)

Vila Kezele - Pročeljni dio uz cestu sa poslovnim prostorima i terasom (f.S.M.)

Vila Kezele - Pročeljni dio uz cestu sa poslovnim prostorima i terasom, detalj (f.S.M.)

David Bunetta, projekt vile Kezele na Prijestolonasljednikovom šetalištu, 1929., zapadno i istočno pročelje, položajni nacrt vile (DAR)

Vila Kezele - Pročeljni dio uz cestu sa poslovnim prostorima i terasom, detalj (f.S.M.)

Vila Braun

Vila Braun – pročelje (f.S.M)

Vila Braun – pročelje – JI krilo polukružnog istaka (f.S.M)

Vila Braun – pročelje – JZ dio (f.S.M)

Osnovna škola „Ivan Meštrović“ u Otavicama

Zgrada osnovne škole

Izvor slike: https://hr.wikipedia.org/wiki/David_Bunetta, preuzela, ožujak, 2015.

Antimalarična stanica u Otavicama

Zgrada Antimalarične stanice

Izvor slike: https://hr.wikipedia.org/wiki/David_Bunetta, preuzela, ožujak, 2015.

Crkva Presvetog Srca Isusova časnih sestara sv. Križa na Sušaku u Rijeci

Izvor slike: https://hr.wikipedia.org/wiki/David_Bunetta, preuzela, ožujak, 2015.

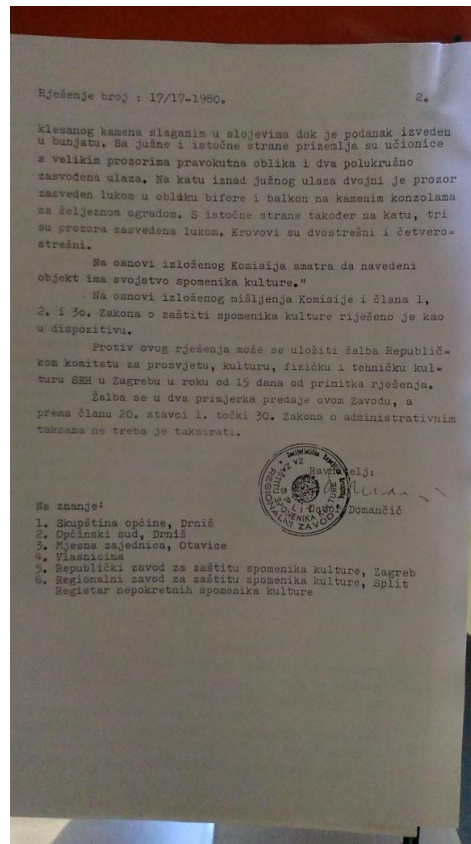
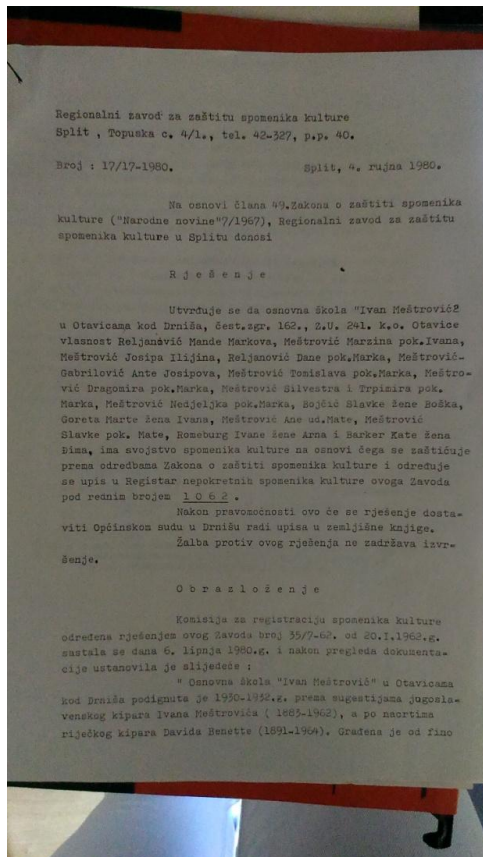

Župna crkva Presvetog Srca Isusova na Sušaku u Rijeci

Izvor slike: : <http://fluminensia.eu/wp/bunetta-david/>, preuzela ožujak, 2015.

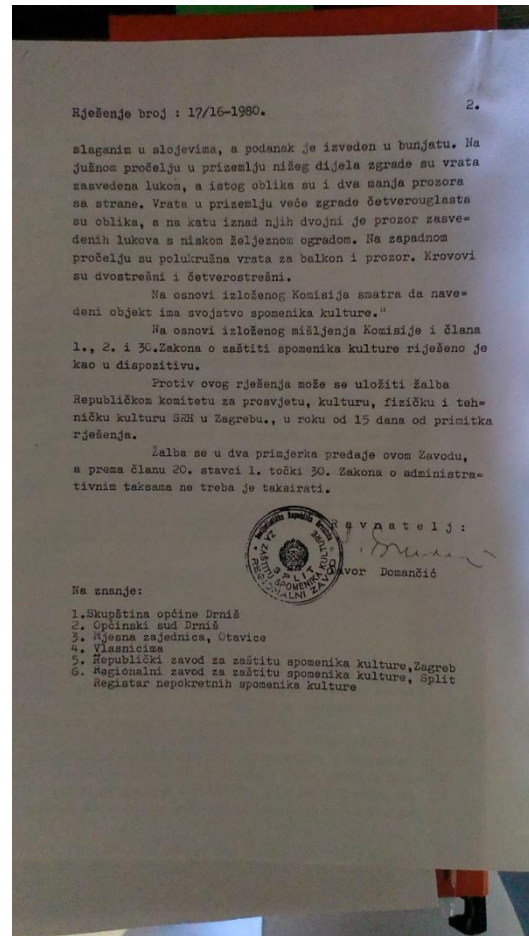
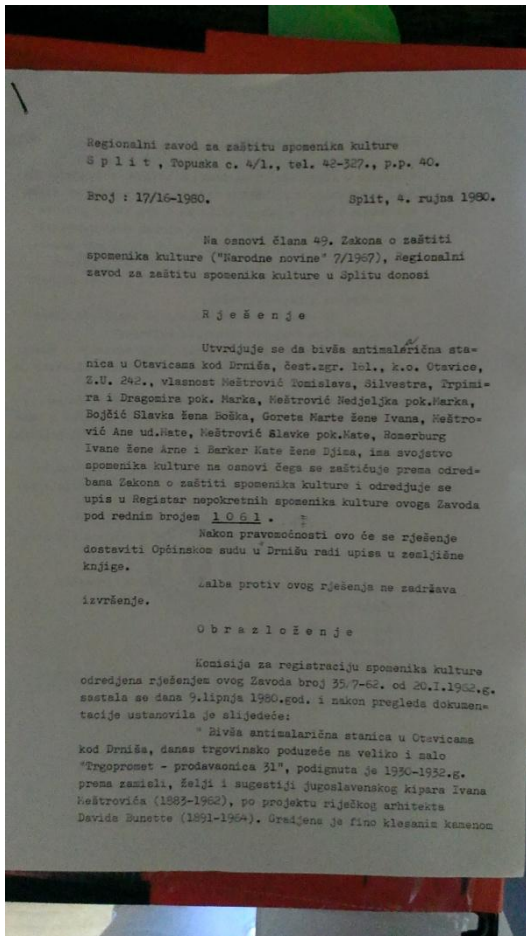
Dokumenti:

1. (f. S.M.)

Dokument 1. A-IG-OTAVICE O.Š. „Ivan Meštrović“, Galerija Meštrović u Splitu, Split 1980.

2. (f. S.M.)

Dokument 2. A-IG-OTAVICE „Antimalarična stanica“, Galerija Meštrović u Splitu, Split 1980.